Etnografizmi u prijevodu s ukrajinskog na hrvatski novele G. Tjutjunnyka "Kako su udavali Katrju"

Pervan, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:144616

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ISTOČNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA UKRAJINSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
Ivana Lučića 3

JOSIPA PERVAN

DIPLOMSKI RAD

ETNOGRAFIZMI U PRIJEVODU S UKRAJINSKOG NA HRVATSKI NOVELE GRYGIRA TJUTJUNNYKA „KAKO SU UDAVALI KATRJU“

Mentor: dr. sc. Tetyana Fuderer, izv. prof.

Zagreb, 2017.

ЗМІСТ

ВСТУП 1

Розділ 1 Постать Григора Тютюнника в українській літературі 4

1.1. Біографія Григора Тютюнника 4

1.2. Творчість Григора Тютюнника 5

Розділ 2 Переклад оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» з української мови на хорватську 7

2.1. Сюжет і герої оповідання «Оддавали Катрю» 7

2.2. Переклад оповідання «Оддавали Катрю» з української мови на хорватську 8

Розділ 3 Переклад етнографізмів з української мови на хорватську (на матеріалі перекладу оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю») 29

3.1. Поняття *етнографізм* у лінгвістиці 29

3.2. До питання класифікації етнографізмів 31

3.3. Етнографізми в оповіданні Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» 38

3.4. Способи перекладу етнографізмів з української мови на хорватську на матеріалі перекладу оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» 48

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 51

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 53

РЕЗЮМЕ 54

ВСТУП

Переклад – це «текст, слово, усне висловлювання, а також літературний твір, перекладені з однієї мови на іншу» (1975, 6: 196). Перекладознавство як самостійна інтердисциплінарна наука розвивається від другої половини 20 ст. (Stojić, Vukanović, Matešić 2014 : 23). Переклад є засобом збагачення національних мов: «переклад і тлумачення є дієвими засобами постійного збагачення всіх національних мов, які є мовами-рецепторами лексичних одиниць мов-оригіналів» (Корунець 2008 : 19). Зокрема для того важливо постійно вкладати в переклад між мовами. Україна та Хорватія – слов'янські країни, кожна з яких має свою народну культуру. Водночас існує багато подібностей, як у словниковому складі, так і в культурній спадщині – національних звичаях та обрядах. Зв'язки між цими країнами мають довгу та багату історію. Важливу роль у підтриманні і подальшому розвитку культурних зв'язків, у наближенні культур відіграє переклад. Етнографічна лексика є частиною національної культури, представляє своєрідну лексику кожного народу, навіть регіону певної країни. Етнографічна лексика відображає матеріальний та духовний світ певного етносу, отже, презентує формування сприйняття про навколишній світ; менталітет народу, який є частиною конкретної національної культури. За допомогою етнографізмів хорвати можуть скласти уявлення про культуру українців. Мова і культура вузько пов'язані між собою, за допомогою мови виражається спосіб життя і культура етносу. Посередництвом міжмовного перекладу українська та хорватська культура стають ближчими. Завдяки перекладу на хорватську мову оповідання «Оддавали Катрю» хорватський читач має змогу ознайомитися з елементами українських весільних обрядів, змальованих у творі періоду підрадянської України, і українською етнографічною лексикою, що обумовлює актуальність цього дослідження. **Актуальність роботи** полягає в збагаченні хорватської скарбниці перекладів української художньої літератури і розробці часткової теорії перекладу як дескриптивної дисципліни.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є переклад оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю», зробленого в рамках підготовки дипломної роботи.

Предметом аналізу стали етнографізми, виявлені в ході перекладу оповідання Г. Тютюнника «Оддавали Катрю», їх класифікація та прийоми перекладу з української мови на хорватську.

Мета і завдання дипломної роботи: а) здійснити переклад оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» з української мови на хорватську; б) окреслити поняття *етнографізм*, виявити етнографізми в оповіданні, що стало предметом перекладу; в) розробити класифікацію етнографізмів, виявлених у наведеному творі; г) вказати на методи (прийоми) перекладу етнографізмів з української мови на хорватську, застосовані в ході перекладу оповідання Г. Тютюнника «Оддавали Катрю».

У процесі написання дипломної роботи було використано загальнотеоретичні і лінгвистичні **методи**: аналіз, синтез, індукція, узагальнення.

Матеріалом дослідження дипломної роботи став літературний твір «Оддавали Катрю» українського письменника Григора Тютюнника та його переклад на хорватську мову; джерела, присвячені проблемі обсягу поняття *етнографізм* та класифікації етнографізмів, а також матеріали з теорії перекладу.

Новизна дипломної роботи виявляється в кількох площинах: **практичній** – уперше представлено переклад оповідання Г. Тютюнника «Оддавали Катрю» з української на хорватську мову і **теоретичній** (розвиток часткової теорії перекладу) – з'ясування способів перекладу етнографізмів з української мови на хорватську.

Дипломна робота містить вступ, три розділи, кожен з яких складається з кількох підрозділів, загальні висновки, список використаних джерел та резюме хорватською і польською мовами. Загальний обсяг дипломної роботи – 55 сторінок.

У **вступі** з'ясовано актуальність дипломного дослідження, об'єкт і предмет дипломної роботи, мету, завдання і методи дослідження, матеріал дослідження, новизну (практичне і теоретичне значення) та структуру дипломної роботи.

У першому розділі «**Постать Григора Тютюнника в українській літературі**» представлено біографію, з особливим наголосом на дитинстві і тих життєвих ситуаціях, які пізніше вплинули на творчість письменника, а також подано короткий огляд творчості.

У другому розділі «**Переклад оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» з української мови на хорватську**» описані сюжет та герої цього твору, а також поданий переклад оповідання з української мови на хорватську.

У третьому розділі «**Переклад етнографізмів з української мови на хорватську (на матеріалі перекладу оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю»)**» вияснено обсяг поняття *етнографізм* у лінгвістиці, подана загальна класифікація етнографізмів, представлено і класифіковано виявлені в оповіданні Г. Тютютнника «Оддавали Катрю» етнографізми, запропоновано прийоми перекладу виявлених у ході перекладу етнографізмів.

Загальні висновки містять підсумки спростережень щодо предмета і об'єкта дослідження.

Список використаних джерел містить список усіх джерел, друкованих та ресурсів з Інтернету, використаних при написанні дипломної роботи.

Резюме дипломної роботи подане хорватською, польською та англійською мовами в кінці роботи.

Розділ 1 Постать Григора Тютюнника в українській літературі

1.1. Біографія Григора Тютюнника

Григір Михайлович Тютюнник – відомий український письменник-прозаїк. Народився 5 грудня 1931 року в селі Шилівці Зіньківського району на Полтавщині в селянській сім'ї. Помер 6 березня 1980 року, вчинивши самогубство. Похований у Києві, на Байковому кладовищі.

Народився письменник за рік до страшного голодомору, який був на Україні 1932 – 1933 рр. Його батьки були колгоспники. Батько, Михайло Васильович, працював теслярем і косив, а мати, Ганна Михайлівна, працювала на різних роботах – полола, в'язала тощо.

У своїй автобіографії письменник писав про часи і переживання під час голодомору, згадував, як він перестав ходити, а вже вмів це робити, перестав сміятися і розмовляти. Його батько в 1937 році був заарештований і засуджений до заслання в Сибір. Проте, як з'ясувалося пізніше, батько був засуджений безпідставно, і його було реабілітовано 1957 р.

Коли батько письменника був заарештований, Григора Михайловича до себе на Донбас взяли його дядько Филимон Васильович Тютюнник (брат батька) і дядькова дружина. Сім'я розмовляла українською мовою, тітка була викладачем української мови в школі, і вони виховали хлопця в дусі української культури. 1938 року Григір Михайлович пішов до школи в український перший клас, але дітей було недостатньо, і він перейшов до російського класу. До 1962 року Г. Тютюнник розмовляв і писав виключно російською мовою.

Коли почалася Друга світова війна, його дядько пішов на фронт. 1942 року в місті настав голод, і тітка не могла годувати всіх дітей, тому вона послала Григора до матері, на Полтавщину. Одинадцятирічний хлопець ішов пішки протягом двох тижнів. Йому вдалося прийти, і ці враження він пізніше описав у своїй повісті «Климко».

1946 року Григір Михайлович поступив у Зіньківське ремісниче училище, після закінчення якого став слюсарем. У повісті «Вогник далеко в степу», опублікованій 1979

року, письменник описав свої роки навчання на ремісника та важке життя повоєнної молоді.

1957 р. Григір Тютюнник вступив до Харківського університету на філологічний факультет, де він власне починав писати. Навчався на російськомовному відділенні і спочатку почав писати російською мовою. 1961 року опублікував свою першу новелу «В сумерки».

Після закінчення вузу працював викладачем російської мови в Луганьській області, після чого переселився до Києва.

У нього був старший брат, Григорій Тютюнник, який помер 1961 року. Смерть брата спонукала Григора Тютюнника писати виключно українською мовою.

1.2. Творчість Григора Тютюнника

Зацікавившись кінематографом, Григір Михайлович працював у сценарній майстерні Київської кіностудії імені Олександра Довженка – створював літературний сценарій за романом свого брата Григорія Тютюнника «Вир», рецензував твори колег-кінодраматургів та фільми. Перейшов на редакторсько-видавничу роботу, а згодом повністю віддався літературній творчості.

У Григора Михайловича життєвий досвід був багатий, він міг поділитися враженнями зі своїми читачами. Життєвий шлях у нього був нелегкий, а сюжети своїх творів письменник черпав зі свого життєвого досвіду. Він умів показати маленьку людину, повсякденну, з її усіма переживаннями.

Після усього, що пережив, його власне переконання було, що люди повинні жити в злагоді та любові, і це кредо він використав в своїй творчості. Він показував долю своїх персонажів, був запізнаний з українською культурою, традицією, вмів використати український фольклор у своїй творчості.

Теми його творів різноманітні: писав про кохання, про почуття людини, про різні долі, які трапилися людям. У своєму останньому інтерв'ю, якого подав 6 листопада 1979 року, про основні теми своїх оповідань Григір Тютюнник сказав: «Кожен письменник

обирає собі тему найближчу, найріднішу його життєвому досвідові і – неодмінно – своєму ідеалові людини в тому часі, у якому він живе. Найдорожчою темою, а отже, й ідеалом, для мене завжди були і залишаються доброта, самовідданість і милосердя людської душі в найрізноманітніших проявах» (Живиця 1998 : 268).

Слова, якими він послуговувався в своїх творах мовностилістично дуже міцні, вони пов'язані з народною творчістю і традицією. Кожне слово доцільне, точне, влучне. Автор демонструє гумор і дотепність, притаманні національній українській культурі.

За його життя були опубліковані збірки оповідань «Зав'язь» (1966), «Деревій» (1969), «Батьківські пороги» (1972), «Край-небо» (1975), «Коріння» (1976), повісті «Климко» (1976), «Вогник далеко в степу» (1979) і книжки для дітей «Ласочка» (1970), «Лісова сторожка» (1971), «Степова казка» (1973). Після його смерті були опубліковані вибрані твори «Оповідання. Повісті» (1981), «Твори: у 2 книгах» (1984, 1985).

У лютому 1980 року Григір Тютюнник отримав літературну премію імені Лесі Українки за повісті «Климко» і «Вогник далеко в степу». У 1990 році його творчість посмертно була відзначена Державною премією України імені Тараса Григоровича Шевченка (Живиця 1998 : 265 – 270).

Розділ 2 Переклад оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» з української мови на хорватську

2.1. Сюжет і герої оповідання «Оддавали Катрю»

Твір «Оддавали Катрю» опублікований 1972 р. у збірці «Батьківські пороги». Мова у творі йде про сільське весілля. Віддають заміж Катрю Безверху, яка приїхала в село до батьків, щоб одружитися. Катря півроку працювала на Донбасі. Її майбутній чоловік з Донбасу, і молоде подружжя після весілля там мешкатиме. У Катрі є дві старші сестри, які вже вийшли заміж.

У цьому творі Григір Тютюнник головну проблематику присвятив селу – показав міграцію молодих людей з села до міста та сільські обряди і традиції на прикладі весілля. Тема міграції українського села до міста – болюча проблема в українському суспільстві 20 століття. На цю проблему Г. Тютюнник хотів звернути увагу в оповіданні «Оддавали Катрю». Катря Безверха, традиційно вихована українська дівчина, дума своїх батьків, виходить заміж за хлопця з Донбасу. На прикладі персонажу Катрі, Г. Тютюнник змальовує усіх дітей, які заміняюють село містом, та залишають рідну домівку. Для Г. Тютюнника традиція народу важлива, про це можна дізнатися з оповідання «Оддавали Катрю», тому що в перший план змісту письменник ставить весілля і описує його до найменших деталей.

Коли Катря оголосила, що виходить заміж, усі хуторяни зібралися. Кухарки готували традиційні страви (коровай, пироги, кисіль, узвар тощо), чоловіки принесли горілку, сусіди позичили столи.

Катрині батьки сподівалися, що їх наймолодша дочка залишиться в їхньому селі, але це не здійснилося. Вона будуватиме свою долю далеко, в місті.

Хуторяни обговорювали Катриного майбутнього чоловіка, він був неговіркий і несимпатичний на перший погляд, він усім був цікавий, тому що він був нетутешній. Проте важливий момент у творі трапився, коли почали співати давню українську пісню: «Здавалося, не десятки людей співало ту пісню, а одна многогласа душа… Ще вчора Олексій Цурка тинявся в селі біля клубу п’яненький, шукаючи собі «ворога»,

щоб одвести душу ... Ще недавно Параска Жмуркова з піною на губах гризлася з сусідкою Ялосоветою Кравченчихою за межу, як орали на зиму... А сьогодні всі вони плечима до пліч сиділи за столами й співали пісню, знану ще з дитинства, і були схожі на слухняних і поштивих дітей одних батька-матері. Вони то були – і не вони». Незважаючи на всі плітки та клопоти, українська пісня їх об'єднала. Таким чином Тютюнник наголошує на важливій ролі народної традиції.

Григір Тютюнник детально описав усі події в творі, навіть не написав прямо, що Катря вагітна, а про це можна дізнатися з контексту, з її втомленості, з бабиної хустки, за допомогою якої вона приховувала свій стан і свій уже великий живіт.

Зміст твору дуже простий, фабула оповідання вибудувана на підготовці до весілля. Між рядків прочитується доля Катриних батьків, які залишаються в селі самі, таким чином село руйнується, а з ним можуть зникнути і народні звичаї. Тютюнник мешкав у місті, але село для нього відіграло дуже важливу роль, він хотів показати стан українського села.

Твір закінчується Катриним від'їздом до міста, в її нове майбутнє з чоловіком. Важливо те, що весілля відбулося за традицією, хоча молода пара цього не бажала.

І власне, саме змальовуючи в оповіданні весільну традицію, Григір Тютюнник використав потужний арсенал етнографічної лексики.

2.2. Переклад оповідання «Оддавали Катрю» з української мови на хорватську

Kako su udavali Katrju

Kasne jeseni, kada je lišće u vrtovima već opalo i ostalo još jedino na jorgovanu i na vrhovima topola, a daleko iznad golih polja povremeno su se sivjeli oblaci kao da će snijeg, kod salaškog sitničara Stepana Bezverhog iz Donbasa došla je najmlađa od tri kćeri, Katrja i obznanila da se udaje. Katrja je provela u Donbasu negdje oko pola godine, radila je u rudarskoj menzi ili u bifeu ili kao konobarica, dakle, nitko u salašu, gdje se sve o svima zna, nije se nadao da će ona tako brzo sebi pronaći par.

Roditelje kćerina vijest nije previše usrećila, međutim, nije ih u potpunosti rastužila, jer prikladnih ženika među salaškim mladićima bilo je jedva jedvice, a Katrja je ušla u treće

desetljeće, koliko god da im je nje bilo žao, kad-tad je treba udati. Raspitivali su se jedino kada će i gdje biti svadba, čime se bavi budući zet i kako izgleda. Katrja je umorno odgovarala kako bi bilo poželjno da svadba bude u sljedeću nedjelju ovdje, na salašu, jer će joj tu u svakom slučaju biti veselije među svojima, kako njezin odabranik radi u rudniku kao inženjer ekonomist, a o tome kako izgleda, odgovorila je:

– Doći će, rudnik mu daje „Volgu“ na dva dana, sami ćete vidjeti. Meni se sviđa. A vama… Vi, tata i mama, nećete živjeti s njim.

Smireno je to rekla, međutim, s takvom tugom u očima, netipičnom za djevojku, da su roditelji shvatili kakav god da je taj mladić, odgovarati kćer ili odugovlačiti sa svadbom ne treba… Katrja je legla spavati u *svitlycju*[1] na svoj djevojački krevet prepun jastuka, gotovo u ravninu s oslikanim tepihom na zidu. Na tom tepihu od stare pamučne deke strani umjetnik napravio je modro okruglo jezero, dva labuda dugog vrata koji su se ljubili kljunovima, i sve to je obrubio velikim crvenim i žutim cvjetovima, također okruglim.

U *svitlycji* bilo je čisto i tiho, kako jedino biva u kućama gdje su kćeri, a ne sinovi. Na zidovima, ukrašeni *rušnycima*[2], visjeli su portreti svih triju Stepanovih djevojaka, tankih crta lica, kovrčavih, s pomalo preplašenim očima, očito je da su se prvi put u životu fotografirale. Bile su slične jedna drugoj, kao blizanke, možda zato jer im je fotograf portretist iz Poltave svima jednako ravno doradio obrve.

Katrja je lutala pogledom od portreta do portreta, zamišljeno se osmjehivala, i tada je rekla ocu i majci, koji su jedno do drugoga sjedili na klupi nasuprot kreveta i tužno gledali kćer:

– On ne govori. Strog je i nije pričljiv. Kada dođe, ne brbljajte s njim mnogo, jer ćete još nešto izlanuti… To vas molim.

Stepan je to prešutio, samo je užurbanije nego inače opipavao džepove i tražio cigarete, a Stepanyha je tiho rekla:

– Pa što smo mi, neprijatelji svome djetetu? Nekako ćemo već ugoditi.

---

[1] Čista, svijetla, svečana soba u kući (op. prev.).

[2] Komad dekorativne tkanine s izvezenim ili istkanim ornamentom; tradicionalno se koristi za ukrašavanje doma, u ukrajinskim narodnim obredima i slično (op. prev.).

Kada je kći zaspala, stari su tiho ušli u kuću i posjedali na toplu *ležanku*[3], kao što su sjedili u *svitlycji*. Dugo su šutjeli. Stepanyha je uzdisala, a Stepan je pušio. Tada je rekao:

– Očito je kompliciran.

– Barem se neki našao. – tužno je odgovorila Stepanyha.

Nisu palili svjetlo. Stepanyha je napipavajući namjestila posteljinu, sebi na željeznom ležaju koji je gorio u ratu, ali je ipak služio svrsi, a mužu na *ležanci*; Stepan je u međuvremenu otišao do krave, bacio joj je u jasle stog sijena, mrmljao je nešto srdito, i tada je niotkuda udario kravu drškom vila po boku i srdito je rekao:

– Okreni se, pasji skote! – i odmah se smirio, bilo mu je žao i krave, i žene, koja je sve znala trpjeti i nikada se nije svađala, a samo je uzdisala, kao i kćeri, svoje posljednje utjehe. Mislio je da će kući dovesti dobrog momka, mladog domaćina, i da će živjeti na gotovom, što je za njih priređeno, a on i žena će se imati na koga osloniti u starosti jer starije kćeri isto nisu dočekale svatove u kući, otišle su tražiti svoju sreću, jedna u Sibir na najam, druga u neosvojena područja. Išle su na kratko, ostale su zauvijek. Poudavale su se, rodile djecu, sada samo rijetko šalju pisma i pišu na kraju „Do svidanija[4]. Ljubimo vas, papa[5] i mama, obitelj Andrjejevih“. To je starija. A srednja, koja ima dobroćudniju narav, piše: „Ljubimo vas, dragi tatice i mamice, obitelj Jevtušenkovih“. Jednom su došle s muževima i djecom. Nisu loši momci. Živahni su, pričljivi, čine se dobri. Pola dvorišta su napunili unucima, malim vragolanima.

– Deda, kako se ovo zove? – Cijep. – A što se njime radi? – Vrši. – Kako? – A tako.

– Bako, kome je tako velika posuda krumpira? – Praščićima, dijete. – Praščićima? A što je to? Svinje!? I plješću u dlanove i skaču: – praščići, praščići, praščići, praščići!

Rekao sam zetovima: momci, ostanite ovdje. Cijeli salaš će vam podići kuće za jedno ljeto, okućnice će vam kolhoz dodijeliti takve, da će vam voćnjaci niknuti u dvije-tri godine, kao iz vode; dat ćemo vam telicu i svinje za rasplod, za nova kućanstva. A oni će na to: „Papa, tamo imamo rodbinu, stanove, dobre plaće, što će nam više?“

---

[3] Niska peć u obliku ležaja od dasaka za ležanje (op. prev.).

[4] Doviđenja (op. prev.).

[5] Papa; papaša – rusizmi u ukrajinskom jeziku, značenje je *tata* (op. prev.).

Naravno. Tko će svoj rod ostaviti ili iz dobra drugo dobro tražiti.

Sada i Katrja odlijeće iz roditeljskog gnijezda. Ostani trgovino s robom, mama i tata, živite kako znate. „U starosti ćemo vam svi skupa pomagati, a ako hoćete, k sebi ćemo vas uzeti.“ Hvala djeco. Tko će nam samo vode dati kada obolimo, tko će djeda djedom nazvati i koga ću uprtiti na leđa, tko će babi drva nacijepati ili zamoliti da ispriča bajku, tko će se brinuti za voćnjak da ne uvene, a cvate svakog proljeća, kao nov hram, tko će očevu ili majčinu pjesmu zapjevati u zimskim večerima? „K sebi ćemo vas uzeti“. Kylynu Volohivsku su eno uzela djeca. Kuća je dvije godine čamila prazna, opustjela je, prozori su se isprljali, kao da ih je netko katranom premazao, voćnjak je obrastao korovom. To nije gospodarstvo, već napuštena mogila, jedino su se po noći ježevi u tom korovu glasali i divlje mačke svijetlile očima. Prodali bi, ali tko će ga kupiti, kada su se svi dali na put. I ovoga ljeta vratila se Kylyna. – Tu sam se rodila, tu ću i umrijeti, – rekla je kćeri i zetu. – Ako želite, da vam majka duže poživi, ne mičite se s mjesta. I ponovno je oživjelo imanje, voćnjak je očišćen, plava ograda se ističe, a ježevi i mačke su istjerani.

– K sebi ćemo vas uzeti… – Ha-ha! Možda mrtve. Tada je svejedno.

Krava je romonila sa sijenom, mumljala je suhim stabljikama i udarala Stepana repom. Stepan se više nije ljutio na nju, omekšao je u duši. Još je malo stajao u dvorištu i osluškivao kako jača vjetar. Gola drveća u vrtu nisu šumjela, već su trubila u svoje jesenske trube.

Nisu dugo spavali. Pričao je sa starom o tome, kako sutra treba pozvati koljača i zaklati krmka rano, kako bi do večeri već napravili kobasice, jer su do subote ostala tri dana, a *holodec'*[6] se može skuhati i u četvrtak; odlučili su da ulje neće sami raditi, već će ga zamijeniti u uljari jer je brže; imali su svoje brašno. Stepanyha je nabrajala koga će pozvati da kuha, a Stepan je naglas promišljao koliko će trebati *samogonke*[7] ako će pozvati na svadbu svu rodbinu i seljane:

– Andruško je danas izdestilirao dvije boce. Dao mi je da probam, tako je dobra, u žlici gori i dok kapa, isto gori. Reći ću mu da je sačuva. Sutra će Motrja Rešitkivska peći rakiju, neće valjda škrtariti za ovakvu priliku. Još Fedir, brat, ne živi bez svoje. U trgovinu ću ponijeti košaru, jer će možda i svatovi doći.

[6] Hladetina (op. prev.).

[7] Alkoholno piće kućne proizvodnje koje se proizvodi od repe, krumpira, šećera itd. (op. prev.).

U takvim brigama zaboravio je na tugu.

– Ukratko, nekako ćemo sve riješiti. – rekao je Stepan, zijevajući, i uskoro je zaspao, a Stepanyha se još dugo okretala, uzdisala, potiho je plakala i zadrijemala je negdje prije prvih pijetlova.

– Kćeri, kakvu ćemo svadbu napraviti? – pitao je ujutro Stepan, dok je rezao krmka kojeg su unijeli u kuću. – Starinsku ili modernu?

Katrja je jednom rukom pomagala majci pospremiti oko peći, a drugom je, ispod grudi, pridržavala krajeve velikog cvjetnog rupca. U tom rupcu, starom, još bakinom, koji je čuvan na dnu škrinje kao najdragocijenije blago, i kojega su stavljali među listove oraha od moljaca i zbog mirisa, Katrja je bila slična prekrasnom uvrijeđenom djetetu s velikim očima, prepunim odrasle tuge.

– Modernu, tata. Neka ljudi posjede, prošeću i raziđu se.

– Želiš li možda i prijateljice povesti i pozvati ljude na svadbu, makar bližu rodbinu? – nesigurno je pitala Stepanyha.

– Ma kakve prijateljice, mama. – nasmijala se Katrja. – Pa tko je ovdje ostao od mojih vršnjaka…

– Hoćeš li makar staviti veo?

– Stavit ću, ako želite.

– Bogu hvala, razveselila se Stepanyha.

– Sad je došla takva moda, da po naški više ništa ne rade. – dobacio je koljač Kuzma Bilokobylskyj, škiljeći svojim jedinim okom. Rezao je *salo*[8] na široke trake, zatim je ravnomjerno dijelio na komade, četvorio, gusto posipao solju i stavljao u veliku njemačku kutiju za mine. – Sada je tako: jedan, dva i dama si! Biva i tako, da se danas vjenčaju, a sutra ha-ha! vidi, mladenku su već u rodilište odveli! Katrja je pocrvenila, nisko je priklonila glavu i izašla u *svitlycju*. A Stepanyha je pocrvenjela:

– Pristoji li se to reći ispred djeteta, neka je Bog čuva i krije.

[8] Potkožna svinjska mast, odvojena od mesa, konzervira se solju, i konzumira se sirova, pržena ili skuhana (op. prev.).

– Što, zar nije istina? – uvrijedio se Kuzma. Bio je dobar čovjek, nije volio ogovarati ljude, uvijek je iskreno govorio, onako kako je mislio, zato nije shvatio zašto se naljutila na njega.

– Dosta je. – upleo se Stepan. – Stara, daj svježe meso na stol da doručkujemo. Nakon dobre čašice, uz svježe meso, Kuzma se razgalio, tri puta je želio Katrji da s mužem živi lagodno, da rodi puno djece i da ne zaboravi oca i majku u tuđoj, dalekoj zemlji; Kuzmi se činilo da je Donbas negdje iza mora i visokih gora.

Katrja je prilegla bočno na jastuke, pokrila oči rupcem i zaplakala, a Stepan, crven od čaše špirita, često je treptao, brzinski je koljaču zavezao u zavežljaj komad prsa, dva zalogaja *sala* na poklon, zahvalio se za pomoć, i ispratio Kuzmu do vrata.

– Prestani cmizdriti! – zagrmio je na ženu s praga, primjetivši na njezinim obrazima, crvenim od vatre u peći, suze. – Tebi je ovo što, svadba ili sprovod?! Stepanyha se brzo obrisala i rekla, kao da nije upravo plakala: – Naravno da je svadba. Ti si se rano već nacugao, pa tebi je svejedno, a majka možda hoće i zaplakati.

Stepan je to prešutio, jer je osjetio bube u glavi, otišao je u *svitlycju*, pogladio kćer po glavi, kao nekada dok je bila mala i rekao:

– Ššš, Katjo, ššš. Gle, stvar je sljedeća, nećeš zauvijek ostati s roditeljima. Bolje mi donesi robu, idem otvoriti trgovinu jer je već kasno.

Stepan je došao u trgovinu kao nov: u širokom galifeu[9] od čvrstog, plavog štofa, u djelomično boksanim čizmama i *dižurci*[10] koja je od istog materijala kao i hlače. Još je mirisao po kćerinim laganim parfemima, jer mu je Katrja poškropila kragnu od janjećeg krzna i plastron.

Ljudi, koji su se okupili oko trgovine, dočekali su Stepana uljudnim pozdravima, a ne psovkom, kako to inače biva kada je sitničar kasnio, jer su svi znali da je u brigama.

– Uzimajte kruha, kako bi ga dostajalo čak do ponedjeljka – oglasio se Stepan – jer neću imati vremena, shvaćate. Još vas kći poziva, kao i moja stara i ja, da dođete u ovu nedjelju na svadbu.

Seljani su pristojno zahvaljivali, raspitivali su se gdje će biti svadba i tko je mladoženja.

---

[9] Hlače posebnog kroja koje su stisnute oko listova i koljena, i jako su raširene oko bedara (op. prev.).

[10] Vrsta kaputa od tvorničkog grubog štofa, prema dolje malo raširenog klinovima, s ovratnikom i širokim posuvracima na grudima i prorezima na lažnim džepovima (op. prev.).

– U dvorištu ćemo posjediti ako bude dobro vrijeme, kako bi se svi mogli smjestiti. A mladoženja, on je glavni inženjer u rudniku, slagao je Stepan, razmišljajući u sebi, da će „Volga“ kojom će zet doći biti dovoljan dokaz za to, kome bi inače dali voziti takav auto na četiristo vrsta[11], ako ne glavnom inženjeru…

Ljudi su s poštovanjem kimali glavama, a ti, koji su živjeli bliže Stepanu, obećali su posuditi stolove, stolice i posuđe, i svi su naveliko uzimali kruh.

Žene su se odmah razišle, a muškarci su ostali kod tezge, i kada je posljednja žena napunila punu košaru kruha i *sytra*[12], obratila se Stepanu:

– Onda, možda Kindratovyču, danas zbog takve prilike tu, do deset sati… i prebirali su po džepovima, vadeći zgužvan novac, a ponetko je pretraživao ispod pazuha samo prividno, govoreći zašto se požurivati bez potrebe, možda sitničar u veselju i svoju iznese.

Stepan je uistinu odgurnuo svežanj novca, i rekao: – Uzmite, ja častim. – stavio je kuku na vrata i izvadio ispod tezge dvije boce „Stolyčne“.

Nakon dvije pili su i treću, časteći se konzervama, kruhom i medenjacima, hvalili su sve tri Stepanove kćeri zbog ljepote i zato što su se fino znale snaći u životu, sve dok Petra Malynjukivskog, velikog salaškog pjevača, nije povuklo na pjesmu.

Tada je Stepan stavio ruku na tezgu i rekao:

– Dosta je dečki, imam još puno posla.

Muškarci su se, neki teturajući, neki koračajući jače nego što je potrebno, razišli, a Stepan je zatvorio trgovinu i otišao u selo pozvati na svadbu brata Fedora, svirače i upravitelja kolhoza. (Imao je takvu pomisao, televizor mladencima on neće kupiti, jer nisu kolhoznici, a slamu kravi u jasle ili gomilu drva za narudžbu neće odbiti).

Stepan se iz sela vratio dobrano pijan, i postalo mu je žao Katrje i sebe i supruge da je čak zaplakao. Ipak, pomisao na to da udaje kćer ne za bilo koga, već za glavnog inženjera (ponovivši nekoliko puta svoju laž, Stepan je i sam povjerovao u nju), umirila ga je, ušutio je,

[11] Stari naziv istočnoslavenske mjere velikih udaljenosti, iznosila je 1,06 km, koristila se do uvođenja metričkog sustava (op. prev.).

[12] Bezalkoholni voćni gazirani napitak (op. prev.).

obrisao suze izazvane rakijom i zaspao, u čemu je i bio, u čizmama, svečanom galifeu i svilenoj košulji.

U nedjelju od ranog jutra u Stepanovom dvorištu već su lutali ljudi, rodbina, susjedi, kuharice. Poredali su stolove od vrata pa sve do voćnjaka, namještali su klupe od žutih, dobro istruganih dasaka, a u kući i pred ulazom sve je, čak i po podu, bilo postavljeno posudama s *holodecom*, *uzvarom*[13] i *kysiljem*[14]. U *svitlycji* na stolu, okružen svijećama od najčišćeg voska i okrunjen kalinom, isticao se *korovaj*[15]; na krevetu bila je prostrta bijela kao snijeg haljina mlade, veo, prozirno-matiran, kao brezina grančica u inju, vijenac i nove bijele cipelice, koje još nisu bile izvađene iz kutije. Sve to donijela je Katrja.

Svijeće na stolu tiho su gorjele, bljeskale su kada bi netko otvorio vrata *svitlycje*, topio se vrući vosak, u kući je bio crkveni duh. Katrja je sjedila na *pokutti*[16], prema običaju zaogrnuta bakinim rupcem, i ne trepćući, gledala je u svijeće kao tele u vatru. Kuharice, koje su se kretale po kući, kada bi uhvatile trenutak dok je Stepanyha izlazila po nešto u podrum ili u ostavu, šaputale su međusobno.

– Očito im bračni život neće biti sladak jer Katrja sjedi kao da su je skinuli s križa.

– Još mladoženje nema, a red je bio da jučer dođe…

U dvorištu je sve sređivao Fedir, Stepanov mlađi brat, visok, ugledan čovjek s punim, rumenim obrazima kao kod Stepana i oštrim, smeđim očima, istina, tajnovitijim nego u starijeg brata, možda zato jer je Fedir često škiljio, kao da nekoga strijelja pogledom.

– Na taj veliki stol u sredini prostarite najljepši stolnjak, tamo će sjediti mladenci i gosti. – naređivao je ženama Fedir. – A na ta dva što su sa strane mogu i lošiji, tamo ćemo posjesti roditelje i rodbinu. Dalje, za ostale, možemo staviti plastične stolnjake, ta nisu gospoda!

---

[13] Slatko jelo od sušenog voća i bobica, skuhanih u vodi; priprema se prije svečanosti kao obredno jelo; kompot (op. prev.).

[14] Želatinasto jelo od bobičastog ili voćnog sirupa, mlijeka i slično s mješavinom škroba (op. prev.).

[15] Veliki, okrugli, mekani kruh s ukrasima od tijesta, peče se za svadbu (op. prev.).

[16] U ukrajinskoj kući na selu to je kut koji se nalazi dijagonalno od peći, kao i mjesto koje se nalazi pokraj kuta (op. prev.).

Imao je snažan i veseo glas, mladenački. Žene su ga rado slušale, hihotale su se, vrtjele su se kao zvrkovi i htjele su biti što bliže Fedoru, a on nije propuštao najmanju priliku kako bi jednu uštipnuo, drugu prigrlio za ramena i prošao rukom po vesti pripijenoj na grudima ili lupnuo ispod struka. Fedorova žena, sposobna, uredna i marljiva u poslu, sve je to vidjela, ipak, nije se ljutila na muža, već se smijala zajedno sa svima i brbljala:

– Feđa, da me barem jedanput zagrliš kao Galjku, da se ostane bez daha!

– S tobom se kod kuće grlim!

– Eh, kod kuće nije tako ugodno! A u tamnim hodnicima, kao da nisi moj!

Vrijeme je bilo kao da je bablje ljeto. Iza voćnjaka kroz gole grančice sijalo je žuto sunce, mirisalo je još neistrunulo rosno lišće; hladno od jutarnjeg mraza, ležalo je ispod svakog drveta u nabacanoj gomili, a s polja mirisala je žetva i jesensko strnište.

Stepan se nije dao smesti, pokazivao je gdje što treba uzeti, zatim je slao momke po redu da idu u selo i gledaju vidi li se na putu automobil, zatim je obilazio stol i pobrojavao i mrmljao već po koji put, računao je koliko se ljudi može smjestiti.

Za ručak su se počeli okupljati seljani, i u svakoga je pod kaputom bila boca ili dvije, ili čak cijela butelja. Došli su i svirači iz sela, Ivanuška – violinist, kojemu je gornja čeljust bila izbočena, a donja malo uvučena, Ivanuškine oči bile su velike, sive i gledale su na svijet s povjerljivom dobrotom; Šurko – harmonikaš, vođa zadružnog doma, plavokosi sramežljivi mladić, koji je u zimskim večerima, kada u zadružnom domu nije bilo nikoga, sjedio u praznom predvorju i skladao svoju glazbu, u kojoj se osjetila pjeskovita pustinja, žega i tiha tuga za domom, Šurko je donedavno služio u Srednjoj Aziji; Vasylj Kryvobik bio je frulaš i konjušar u bolnici, iz rata je donio jedan jedini trofej – tvorničku frulu izvrsne izrade; četvrti svirač bio je Myško Mušnyk, bubnjar i kolhoski vozač, koji je mogao svirati bubnjeve palicom, laktovima, koljenima, podbratkom, glavom i pjevati *gopak*[17], crveneći se i iskolačujući oči: „Ajde, ajde, ajde! Hop-sa-sa!“ Svirači su potiho brbljali međusobno, isprobavali su instrumente, a Ivanuška i Šurko naštimavali su violinu, Šurko mu je svirao ton, dugo ga je držao, a Ivanuška je gudio po žicama, zatezao ih je, zatim opuštao. Zatim su probno odsvirali jedan dio iz bjeloruske polke, položili su instrumente na klupe pokraj kuće i zapalili su, Stepan je rekao da se ne svira, dok ne dođe mladoženja.

[17] Ukrajinski narodni brzi ples, može se plesati pojedinačno, u paru ili u grupi (op. prev.).

Do podneva cijelo dvorište bilo je puno ljudi. Muškarci, kada su vidjeli da se svadba oteže, sjeli su za krajnje stolove od voćnjaka i počeli se kartati. Svi su oni, kao jedan, bili u *dižurkama,* žutim i crnim krznenim kapama, galifeu i boksanim čizmama. Žene su cvjetale u cvjetnim rupcima, kao makova polja, sve je vrvilo dječurlijom, pljeskali su dlanovima, trčkarali su između odraslih, kao vrapci među golubovima, iza kuće, iza svinjca i podruma.

Kad eto, od krajnjih kuća dotrčao je zadihan momčić, Stepanov izaslanik i viknuo:

– Idu! Idu!

Muškarci su brzo skupili karte i sakrili ih, ustali se i za dječurlijom i ženama nahrlili prema kapiji. Tu su već stajala četvorica mladića, svi neoženjeni, smijuljili su se i namigivali jedni drugima, čekali su mladoženju, oni su bili zaduženi za *mogoryč*[18], i osjećali su se pomalo bezveze. Stepan se vrtio oko njih i šaptao je malo jednome, malo drugome:

– Gledajte, momci, odradite to kako Bog zapovijeda, sačuvaj Bože da se potučete, ako dođe do toga, ja ću vas počastiti svojom *samogonkom*.

– Vaša nas, striko, ne zanima!

– Ti se, Kindratovyču, ne miješaj među dečke. Kakva je to svadba bez *mogoryča* za mladu? Iza krajnjih kuća podigla se prašina, lijeno, jesenski; kokoši, raskrilivši krila, pobjegle su s ceste do ograde, i „Volga“ je u punoj brzini došla ispred kuće. Gomila je utrnula, i nagnula se naprijed, čim su vrata zaškripala. Iz auta ih je izašlo troje: dva mladića, od kojih je bilo teško prepoznati ženika, jer su obojica bili obučeni jednako lijepo, nosili su bijele najlonske košulje s kravatama, strogo svečana crna odijela i nove balonere. Treća je bila žena, očito mladoženjina majka, jako napudrana i našminkanih usana.

– Ah, kako je gospodska svekrva kod Bezverhih… Koji je od njih mladoženja? – šaputali su u gužvi, gurali su se jedan preko drugoga i stajali su na vrhovima prstiju. – Nema ni cvijeta, ničega…

Dečki zaduženi za *mogoryč* također su se pogubili, nisu znali od koga tražiti otkup.

– Pozivamo drage goste u dvorište, naklonio se Fedir i objema rukama pokazao na vratašca u ogradi.

[18] Čašćenje zbog uspješnog završetka neke radnje; u značenju ovdje prodaja mladenke (op. prev.).

– Mladenka! – uzviknuo je netko iz tišine, i svi su se okrenuli prema kući. Tamo je na pragu stajala Katrja u bijeloj, širokoj haljini, koja joj je prikrivala figuru, imala je kalinasto-srebrni vijenac iznad krune od fino začešljane kose i dugi veo, kojega su, kao oblak magle, držale u rukama djevojke i mlade žene u starinskim izvezenim košuljama i cvjetnim rupcima s dugim kiticama, rumene, nasmijane, uzbuđeno-znatiželjne, i one su željele što prije vidjeti mladoženju: kome su ususret izveli takav cvijetak? Katrja je stajala, opustila je ruke uz tijelo, zbog čega su njezina uska ramena izgledala još uža, bijeli uski vrat, kojega kao da nikada nije dotaknula zraka sunca, postao je još duži; glavu je blago nagnula i ispod očiju je gledala preko gomile ljudi, na ulicu. Oči su joj sjajile tihim, sramežljivim osmijehom, a usne su joj drhtale od uzbuđenja (njezinu ljepotu mnogi dotad nisu vidjeli), prikrila ih je prstima i nije krenula, već poletjela prema vratima, kao paunica.

– Kakvu je ljepoticu odgojio Stepan. – zašaputale su žene.

– Nedirnuta djevica, i gotovo…

– Gdje su gledali naši dečki?

– A što bi tu radila, u svinjcu?

– Eno, eno mladoženje, vidi, prvi ide do vratašaca!...

Mladoženja je bio mladić od nekih dvadeset i osam godina, s rijetkom kosom, začešljanom na razdjeljku rijetkim češljem, malo niži od Katrje, ali zato širok u ramenima, surov u licu, malo neugledan i blijed. Jedva se osmjehnuo Katrji i ispružio je bio ruku kako bi otvorio vratašca. Ali tu mu je jedan od mladića prepriječio put, nagnuo glavu i promrmljao:

– Dajte za *mogoryč*!

– Za što? – ovaj nije razumio.

– Kažem, dajte za *mogoryč*. Uzimate našu djevojku, morate je otkupiti.

– Oprostite, kod nas je takav običaj. – objasnio je Fedir, nasmijano škiljeći u mladoženju. – Trebate platiti *mogoryč* za djevojku.

– Hm, gestikulirao je mladoženja i visoko je podigao jednu obrvu. – Evo, izvolite. Izvadio je iz džepa novčanik, polako prebrojao novac i pružio dečku novu, još nepresavijenu pedesetku.

– Oho! – uzbuđeno su uskliknuli u gužvi, a dečko je sakrio šuškavu novčanicu i rekao već milostivije:

– Sada možete ući.

Mladoženja je uzeo Katrju ispod ruke i poveo u kuću uskim hodnikom jer se seljani nisu baš sklanjali, svi su željeli vidjeti došljake izbliza. Pokraj vrata već su rasprostrli tepih, novi gunj na crne i crvene crte, istkan još prije rata, iza njega stajali su Stepan s posudom žita i srebrnjaka i Stepanyha: ona je bila malo pogrbljena, a on vitak, kao vojnik, s dva ordena i redom medalja, zakačenih ravnomjerno. Katrja se tri puta nisko poklonila roditeljima, a mladoženja je samo prignuo glavu. Stepan je mladence posipao žitom i novcima, i tada je rekao što je svečanije mogao:

– Živite, djeco, u miru i slozi.

Stepanyha je također nešto prošaptala drhtavim usnama, poljubila je Katrju i zeta, koji je stajao, i jednako prignuo glavu i prekrila je maramicom oči. Svirači su veselo okrenuli „Ojru“, i mladenci su krenuli u kuću.

– Za koga je ova komedija? – nezadovoljno je prošaptao mladoženja Katrji na uho. – Skupila bi se rodbina, skromno, tiho…

– Neka rade što žele. – smireno je odgovorila Katrja.

Dok se rodbina gužvala u *svitlycji* i upoznavala se, došljačka prija pri tome se ni s kim nije željela ljubiti, već je samo pružala ruku, predstavljajući se kao Klaudija Kuprijanivna, kuharice su brzinski postavljale stolove, i iznosile su *pyroge*[19] i vrhnje, ukiseljeno, kupus, svježu kobasu, izrezanu na kolutiće, djevojke i mlade žene, koje su Katrji držale veo, iznijele su *korovaj*. Svijeće su odmah ugasili, ali zato je kalina sjajila sunčevim zrakama, kao svadbeni znak. Fedir je iznosio na stolove *samogonku* u trolitrenim bocama, sivkastu, plavkastu, čistu kao suza, i uskoro se činilo kao da se magla digla iznad stolova, bilo je tako puno boca. I iznad te magle, nasuprot *korovaju*, gdje su trebali sjesti mladenci, kao crkve sa srebrnim kupolama, isticale su se tri boce šampanjca.

[19] Pečeno punjeno tijesto (op. prev.).

Kada su na prag izašli mladenci i svatovi, svirači su započeli tuš, jer se ničeg drugog prikladnog nisu sjetili, a to je bilo poznato, svirali su ga na svečanim skupovima kada su kolhoznicima uručivali premije i povelje.

Prvi je, kao predstavnik vlade, riječ imao upravitelj kolhoza.

– Dragi drugovi! – rekao je upravitelj, mršav, smiren čovjek, s dugim nosom i duboko upalim obrazima. – Dobro je što danas udajemo Katrju Bezverhivnu, ali je i loše. Dobro je jer je ona pronašla svoju sreću, zbog toga se ne možemo ne veseliti, i loše je jer Katrja nije dovela muža u naš kolektiv, već je uzimaju od nas. To je minus. Zato kažem: drugovi, djevojke i mlade žene, koje niste vjenčane, dovedite muškarce k nama! – Upravitelj se na to sam nasmijao zajedno sa svima, čak se i mladoženji nazirao osmijeh na usnama. Namamljujte muškarce u naš kolhoz! Zauzvrat ćemo vam mi graditi kuće i dat ćemo vam najljepše okućnice. Zar u starom kolhoznom voćnjaku nije zemlja? Pa tamo, kako je pisao naš zemljak Gogolj, zatakni kolac, a izrast će kola! Zato izvolite! Za to ćemo popiti!

– Tako je! – mrmorili su muškarci, sipajući si u čaše ravno iz boca. – Govori, kao da čita!

– Tako je! – uzvikivale su žene vatrenije, nazdravljale su s mladima, s upraviteljem, pažljivo, kako ne bi zalile zakusku, a svirači su još jednom odsvirali tuš.

Zatim su pili za roditelje mlade i mladoženje, pri čemu je netko od pripitih, zasigurno još otprije svadbe, vatreno uzviknuo:

– A gdje je donbaski prijatelj? Ili da možda izaberemo oca mladoženji, ha?

– Našeg dragog prijatelja – ustao se Stepan s čašicom u ruci – hitno su pozvali na sastanak u Vorošylovgrad! On je odsutan zbog državnih poslova, i ja pijem za njega koji nije tu!

Stepan je to rekao tako svečano, a prija, Klaudija Kuprijanivna, tako je umišljeno namjestila kričavo crvena usta, da je ponetko od seljana prignuo glavu, kako bi sakrio osmijeh…

Mladoženja se nakrivio i nešto je šapnuo Katrji, a ona je molećivo pogledala oca, rekla mu je, lijepo sam vas zamolila…

Iskoristivši tišinu, koja je nastupila na trenutak, s krajnjeg stola od voćnjaka podignuo se Omeljkovyč, utovarivač u seoskom dućanu i prvo nastupalo na svim kolhoznim skupovima. Omeljkovyčev brat radio je negdje u Astrahanu kao odvjetnik, ljeti je dolazio u selo i savjetovao sve povrijeđene, zato je Omeljkovyč sebi umislio da zna govoriti pismeno i

službeno. Uvijek su ismijavali njegove nastupe, međutim, rado su ga slušali, interesantno se izražavao.

– Jarani! – glasno je i sa sigurnošću rekao Omeljkovyč. Faktički, juridički i praktički pred nama više nisu mladenci, već muž i žena!.. – Katrju je oblio rumen i sakrila je oči, mladoženja je visoko podignuo obrve i gledao na govornika s otvorenim prijezirom, a oštrokondža, Fedorova žena, brže-bolje je zacvrkutala:

– Ma šta ti Omeljkovyču pričaš? Sve što kažeš, pretvara se u pepeo, stvarno!

Za stolom su se svi smijali, a Omeljkovyč je tupavo zatreptao i rekao:

– Juridički to je već zapisano, znači, eto, znači, povratka u samački život nema, možda preko razvoda. Eto što sam ja želio reći!.. – i pobjednički je sjeo.

Svirači, premda su bili pripiti (ispred njihove klupe postavili su dva stolca sa *samogonkom* i *holodecom*), shvatili su da govor Omeljkovyča treba nekako obraditi, trgnuli su se i počeli „poljku-babočku“, ali sada se podignuo djed Lavrin, poznavatelj i čuvar svadbenog obreda, mahnuo je rukom da zašute, i kada su se svi stišali, rekao je:

– Hm, a zašto ti Katrja, ne bi zavezala mladoženju rupcem? Zar ga ne želiš privezati do svoga srca?..

– Tako je! – oglasile su se žene. – To je ispravno!

S krajnjih stolova, gdje su se smjestili muškarci (ako sjedneš pokraj žene, vjerojatno ćeš momački popiti!), promrmljavali su:

– Ako želi imati izvanbračne odnose, nećeš ga ni konopom zaustaviti, ha-ha-ha!..

– Pun je manira. Takav probisvijet samo čita novine i gleda televiziju… Katrja je polako ustala, tankim prstima izvukla je rubac ispod rukava, nov, svilen, ispeglan u ravan kvadrat, i lagodno se nasmijala zaručniku. On se ustao, nevoljko je ispružio ruku, kao da će ga ubosti. Kada je rubac na njegovom rukavu zabljesnuo svilenim prugama, svadbena masa, kao u dogovoru, viknula je:

– Polju-bac! Polju-bac! Polju-bac!

Katrja se cijelim tijelom bacila na mladoženju, prekrasna, činilo se, da će se kao opijena oviti oko njega, zatvoriti oči i letjeti prema poljubcu, kao u provaliju… A mladoženja je napeo vrat

tako, da se kragna urezala u njega, jedva je dosegnuo stisnutim usnama Katrjin obraz, i dotaknuo ga, vrućeg, kao vatra.

– Ne taaako! – vikale su žene!

– Onako, kao prvi put, ajde!

– Kao kad ste sami!

– Poljubac!

– Pokaži kako se inženjeri ljube! Ha-ha-ha! ..

– Ih-hi-hi-hi!..

– Pogani, – tiho je rekao Katrji mladoženja, kada su već sjeli nakon što su se poljubili, i potegao je iz čašice, koja se tresla u njegovoj ruci, a Katrja je ispila svoju do dna i mirno rekla:

– Ljudi kao ljudi. Bolje da piješ, kao svi.

Mladoženja je surovo gledao sa strane, ipak, prešutio je i još jače stisnuo usne.

Žene su povele pjesmu, jednostavnu, ne svadbenu, jer su razumjele: ako „Kod naše kneginje“ ne pristaje mladi, onda „Kod našega kneza“ nikako ne pristaje mladoženji. Takav prazne glave da je knez? .. Ne!

Katrja se osmjelila nakon dvije čaše šampanjca i priključila se pjevanju, ispočetka tiho, kao da sama sebi pjeva, kada su muškarci moćnim basovima zaglušili osnovnu melodiju, preuzela je pjevanje zvonkim i čistim, kao val na dnu bunara, glasom:

Hej, bratiću, sokoliću,

Hej, bratiću, sokoliću,

Povedi i mene k proljeću…

Od ove davne pjesme, do kraja ispunjene tugom, s kojom je odrastao ne jedan naraštaj seljana i ne jedan naraštaj koji je otišao na drugi svijet, kod žena su blistale suze u očima, a muškarci su se mrštili, žalostili u očima i trijeznili su se, kao da nisu ni pili, a Grycko Bajračanskyj

vinuo se svojim titravim tenorom visoko-previsoko, kao usamljena ptica ispod oblaka. Činilo se da desetine ljudi ne pjeva tu pjesmu, već jedna, višeglasna duša…

Još jučer Oleksij Curka lutao je po selu blizu zadružnog doma pripit, tražeći si „neprijatelja“ kako bi olakšao dušu, i kada je našao (bio je to nekadašnji brigadir), prilazio je dječacima i molio ih po redu: – Vanjko, otiđi izazivaj brigadira, ako te udari, dobit će šakom u glavu…

Još donedavno Paraska Žmurkova s pjenom na usnama svađala se sa susjedom Jalosovetom Kravčenčyhom zbog međe, kada su na zimu orali. A danas su oni svi rame uz rame sjedili za stolovima i pjevali pjesmu, poznatu još od djetinjstva, i bili su slični poslušnoj i poštenoj djeci jednih roditelja. To su bili oni – i nisu bili oni.

– Ide hoholima! – uzbuđeno je rekao mladoženji momak, koji je došao zajedno s njim u „Volgi“. Glasno je to rekao, nadajući se, možda, da ga zbog pjesme neće čuti.

Međutim, Fedir Bezverhyj, koji je sjedio nedaleko od obiteljskoga stola, ipak je čuo, zaškiljio je i upitao:

– A vi sami, oprostite, odakle ste?

– Oh, striko, ja sam izdaleka. – ozbiljno je odgovorio mladić. – Ja sam iz Vinycje. Odnosno roditelji su mi odatle. A ja sam iskonski Donbasac.

– Aha… To je daleko! – zahihotao se Fedir. – To kod vas, u Vinyci, umjesto «mrljast» kažu «mrlast»?..

– Ma ne, kažem vam, ja sam iskonski Donbasac. Moji roditelji…

– Evo, popit ćemo za vaše krajeve. – odbrusio mu je Fedir. – Do vrha, da ovi kod kuće ne budu tužni, kako se kaže.

Ispio je, obrisao se maramicom i doviknuo pjevačima:

– Zašto ste poveli tako tužnu pjesmu? Zar nemate veseliju za ovakav dan?

– Dajte «Sa sirom pyrogi»… Ajde?

Na to se opet podignuo djed Lavrin i rekao:

– Hm, ovu pjesmu, koliko me pamćenje služi, kod nas nitko nikada nije pjevao. I ne treba. Jer kada bi se kozaci borili samo za djevojke i *pyroge*, dosad bi mi bili Turci. Bolje da svirači sviraju, radi čega su inače pozvani…

– Dečki, meni moju. – oglasio se od stola Luka Iljkovyč Vlasenko, nekadašnji konjanik i vojni kuhar, današnji čuvar u seoskoj trgovini. Cijeli svoj život, prijeratni i poslijeratni, Luka Iljkovyč plesao je na zabavama samo „barynju“. Barynja su ga i prozvali, a svoju priču o prošlosti započinjao je tako: – Kad sam ja služio u konjici, moja sablja bila je duga i na kotačiću…

– Zagrijavaj, Myško, bubanj. – naredio je violinist Ivanuška.

Bubnjar Myško potpalio je komad novina, malčice je pridržao iznad plamena instrument od pseće kože kojega je sam izradio i bubanj je zatutnjio, kao zvono. Ivanuška je pritisnuo violinu podbratkom na rame, dignuo gudalo, frulaš Vasylj ovlažio je slinama mundštik frule, bubnjar Šurko odsvirao je akord, a Luka Iljkovyč namjestio se u najdražu poziciju: stavio je dlan desne ruke na zatiljak, lijevu je stavio na bok i ispružio je naprijed kraću, ranjenu nogu. Pljunuo je kroz zube i rekao:

– No?

Ivanuška je kratko mahnuo gudalom, i harmonikaš je polagano, svirajući takt za taktom, na samim basovima najavio nastup. Do basova se neprimjetno uključila violina i, slatko pištući, kao lukava mlada žena, počela svirati udvoje; s njom se glatko stopila u melodiju i frula, samo je bubanj šutio i čekao prikladnu priliku…

Luka Iljkovyč kradomice se priključio kolu, šepajući na lijevu ranjenu nogu, a desnu je bacao ispred sebe ravno, kao roda, škiljio je, kratki sivi brkovi bili su mu dignuti, jer je pridržavao gornju usnicu donjom, plešući jogunastu barynju. A bubnjar Myško, kao da se ruga s tom velikom gospođom, iskrivio je velika usta i izgovarao u takt s glazbom:

E-e-e ba-ry-nja la-la, la-la

U lju-bav se da-la, da-la,

Ba-ry-nja lut-ki-ca,

Ba-ry-nja ma-čki-ca!..

Ih, ih, i-hi-hih, zasmijale su se činele na bubnju i odmah ušutjele.

Svaka večer je nova! –

zahihotao se bubanj,

Svaka večer je druga!

I odjednom je melodija krenula u krug, kao vihor.

Barynja – mačkica!

Barynja – lasica!

– Ajde, ajde, ajde! – nesvojstvenim glasom uzviknuo je Myško, sav crven i iskolačenih očiju. – Hop-sa! Hop-sa-sa!..

Luka Iljkovyč isto je nešto uzvikivao, mlatio je nogama po prašini, mahao je rukama, kao vjetrenjača ramenima na dobrom vjetru, savijao je tijelo tamo-amo, ovako i onako, i činilo se da ne pleše on, već da ide prijetvornik… I tada hop, stao je kao ukopan, i svi, čak oni, koji su staroga vidjeli ne jednom i ne dvaput kako pleše, pomislili su: to je to, umorio se, kraj. A Luka Iljkovyč, pričekavši potrebni takt, odjednom se opet prepustio, i s takvom gorljivošću udarajući sebe dlanovima po listovima, po bedrima, po prsima, po vratu i potplatima, da se ni glazba nije čula, samo udarci.

(– Nakon svake barynje – hvalio se, i to ne jednom, Luka Iljkovyč muškarcima – cijelo moje tijelo je u modricama, i dlanovi i prsti, toliko da ni čašicu ne mogu držati. Puj!).

– Ide im! – loveći se za kosu, uzvikivao je kroz smijeh „iskonski Donbasac“ i gurao je mladoženju u bok. Ovaj se također smijao, ne škrto i ne umišljeno, već iskreno, ljudski, i ispostavilo se da ima tih, mekan smijeh, kao uzbuđen dječak, i ravne, bijele zube. Zagrlio je Katrju oko struka, osjetio je pod prstima njezin oštar, tvrd trbuh, obuzeo ga je ugodan trenutak roditeljske sreće.

– Hoćemo li popiti, Katjuša? Udvoje… – rekao je tiho.

Shvatila je za koga, spustila je pogled i ponovno podigla oči prema njemu, duboke, prekrasne, zaljubljene preko ušiju, i kimnula je:

– Ja ću malo, jer ja više ne smijem, a ti do dna.

Željela je odmah zagrliti i striku Luku i svirače i sve goste zbog toga jer je njezin voljeni ponovno postao ugodan i dobar, kao prvih dana njihovoga poznanstva…

– Bravo! – povikali su uzvanici kada je glazba utihnula i kada je Luka Iljkovyč, gegajući se od umora, krenuo prema stolu. – Ponesimo plesača!

– Ponesite, složio se Luka Iljkovyč, samo gledajte da me ne ispustite jer ako ozlijedim i drugu nogu, to je kraj barynjama…

Veliki snažni dečki nekoliko puta su ga bacili iznad nadstrešnice, na opće veselje seljana odnijeli su ga do stola i nalili su mu punu čašu, kao nagradu. Svirači su također posjedali oko svoja dva stolca s *holodecom* i *samogonkom*. S krajnjih stolova, gdje su sjedili muškarci, mogao se čuti prikradeni glas poznatog lažljivca u cijelom kraju, Samijla Škurpele:

– Razumiš, dovraga, trčim ja, znači, u Berlin i pitam: di je tu 'Itler? Gledam ja, gura se jedan u grupi Švaba, brkovi su mu kao stupovi, čuperak na stranu i s bijelom zastavicom u rukama… Sam je bio u civilnom… Vidim: malo-pomalo, skriva se iza drugih. Hende hoh! kažem mu… Uhvaćen si, gade? I upro sam mu automat u prsa. Kom sa mnom, kažem…

– Ti si lažov, Samijlo. Hitler se već spalio bio!

– Čekaj, čekaj – naljutio se Samijlo – prvo me poslušaj, onda vrijeđaj.. Oh, dovodim ja njega u štab, a tamo je takvih kao on stajao cijeli red, trista duša. Dvojnici, razumiš!...

– Tako si ti sam otišao u Berlin ili s vojskom?

– S vojskom, bio sam u avangardi…

– A ja, kad sam služio u kavaleriji – jedva vladajući jezikom nakon „nagradne“, govorio je Luka Iljkovyč – moja sablja bila je duga i na kotačiću…

– Da, da – oglasio se Samijlov mlađi brat Symin – kad sam ja služio u Kareliji, komandir pukovnije jedanput me pozvao i rekao: – Seržant Škurpela, uzmi sedamdeset tegljača, sam budi na početku kolone i kreni u tundru radi šume, jer nemamo čime vojnicima kupelj grijati…

– …Šta misliš, radi čega je taj opišnjanski Kolјčak tako puno zečeva lani nabio i to sve iz lijevog ždrijela? Jer je ono kod njega zlatnim križem prostrijeljeno… I prije svakog lova on sebi maže oči vučjom žuči, tada vidi nadaleko…

– …Dobro je to što su uveli odgoj mladeži. Faktički je zaboravila što je što. Mene je, tako, četrdeset šeste, Zaharko pozvao u seosku upravu i rekao: – Uzmi dečke, novake, postroji ih, i usiljeni marš do Zinjkivske planine. – Pa sam ih postrojio i viknuo: Tr-kom! Pruži korak! – a oni se samo uspuhuju i šute. – I bježiš. I osjećaš na ramenima odgovornost…

– I ovaj mladoženja nije nikakav inženjer, već bravar… – oglasio se prvi put na cijeloj zabavi Danylo Škabura, koji nikada nikome ni u čemu nije vjerovao, a uvijek je govorio: – Sve je laž.

– Kako nije inženjer? – pitali su ga.

– A tako. Inženjeri nisu takvi.

– A kakvi su?

– Nisu takvi…

Bili su već i pripiti. Pod ruku su prvog odveli upravitelja kolhoza i položili su ga na krevet koji je gorio jer je Stepan njemu, kao vođi, nadolijevao najjači špirit, sve dok čovjeka nije pokosilo. Upravitelju su još prije toga, nego što je pao, rekli: – Možda da odete, Ivane Lukovyču, u kuću i odmorite se? – Ali on se uvrijedio: – Tko? Ja? Ne, ne… Ja svoj vod u boju nikada nisam ostavljao, neću ni vas ostaviti!

Oleksij Curka išao je od stola do stola, jedva je piljio, skoro u svakoga, crvenim, kao namočene šljive, očima i pitao je: – A gdje je brigadir? Nađite mi brigadira, zavrnut ću mu vrat, od sjevera prema jugu!.. Uhvatio se čak i domaćina: – A-a, Stepan Kikindratovyč… Dođite ovdje, bliže… Nećete, bojite se… Znamo, kako poslujete… Kako ste proso prodavali? Tri kile prosa, pola kile rastopljenih niškoristi bombona. Sami ste uzimali te bombone, taj katran? Znamo!..

Iza voćnjaka, činilo se, odmah iza njih, dizao se nasuprot podnevnog sunca veliki, preko pola neba, sivi oblak, zapuhao je hladan vjetar i uskoro je počeo padati gusti snijeg sa svih strana, širok i mokar, prvi snijeg.

Mladenci su otišli u kuću jer su bili lagano obučeni, promrzli su. I još se trebalo spremati za put.

Jedan po jedan, zahvalivši se domaćinima na gostoprimstvu, počeli su se razilaziti i seljani, pretežno žene i djeca. Muškarci su prenijeli nekoliko stolova ispred podruma, u tišinu,

mrmoljili su, pjevali su promuklim glasovima, a tko je već bio dobro pijan i meka srca, plakao je, prisjetivši se svojih uvreda ili od žalosti prema tko zna kome…

Mračilo se, kada su mladenci, obučeni za put, prija i prijatelj mladoženje izašli iz kuće do vrata, pokraj kojih ih je čekala već upaljena „Volga“. Katrja i Stepanyha plakale su i stalno su se priljubljivale jedna uz drugu, mladoženja je pravio grimase, kao od boli, a Stepan, koji je bio dobro popio, već po koji put mu je ponavljao:

– Ti, sine, budi dobar prema Katrji. Ona je kod nas živjela kao lastavica u gnijezdu, ni tuge ni oskudice nije znala, znaš. Bit će ti zlatna supruga, vjeruj ocu.

– Vjerujem, papaša, vjerujem. – smirivao ga je mladoženja, držeći ruke u džepovima kaputa. – Ne brinite se, sve će biti u redu.

– A vi, prijo – grleći Klaudiju Kuprijanivnu i ljubeći je u suhe, napudrane obraze, gugutao je Stepan – pazite. Ako ne bude nešto dobro radila, recite joj, naučite je, gle, nemojte je vrijeđati. Ona je nama… – I mahnuo je rukom. – A ja vama… Pišite, što vam treba, sve ćete dobiti: krumpire, jaja, svježe meso. Pa što, za svoje mi nije žao… Sve ću vam dati, nek' se živi.

Mladenci i gosti su posjedali, zalupili vratima, motor je glasno zabrujao, i auto, razgrćući snijeg, pojurio je ulicom, i ostavio za sobom dvije crte od kotača.

– Moje dragocjeno dijete, kada ću te opet vidjeti!.. – viknula je Stepanyha i gorko zaplakala.

Fedir i supruga su je uzeli ispod ruku i poveli je u kuću, a Stepan je pogrbljeno krenuo do podruma, gdje su zujali muškarci.

Auto se udaljio od salaša, obasjavajući farovima telegrafske stupove, i pojurio prema cesti, a Katrja je sve gledala i gledala kroz stražnji prozor, u kojem su se već jedva nazirale kuće, ponegdje je bljeskalo svjetlo na stupovima i na prozorima, a kada se salaš više nije vidio, nagnula se suprugu na prsa i zanijemila je, samo su joj lagano podrhtavala ramena.

Розділ 3 Переклад етнографізмів з української мови на хорватську (на матеріалі перекладу оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю»)

3.1. Поняття *етнографізм* у лінгвістиці

Етнографія – це «сукупність усіх особливостей побуту, звичаїв, культури якого-небудь народу, народності, місцевості» (1971, 2: 491). Назва етнографія походить від грецьких слів *етнос* (народ) і *графо* (пишу). Буквально це означає «народоопис». Назва «етнографія» на початку охоплювала здебільшого фіксації та описи матеріалів з побуту і різних галузей народної культури, в тому числі й фольклору. З часом етнографія перестала бути народоописом, а почала бути народознавством (Макарчук 2004 : 3). У СУМі *етнографізм* визначається як «точне відтворення традиційних форм побуту, звичаїв, обрядів» (1971, 2: 491). Проте, в науковій літературі існує чимало інших визначень етнографізмів. М. Шанський визначає етнографізми як «слова, які означають предмети і явища побуту і праці, специфічні для зазначеної місцевості і не відомі літературній мові» (2010 : 7). Такої ж думки дотримується О. Мораховська, яка тільки доповнює, що «типовий етнографізм характеризується прикріпленістю до даного предмета» (2010 : 7). Поняття *етнографізм* уточнює Е. Етерлей: «Етнографізми – це слова, які означають предмети і поняття, пов'язані з особливостями побуту, матеріальної і духовної культури даного народу, народності або місцевості» (2010 : 7). Отже, *етнографізми* – це не лише вузько регіональні слова та діалектизми, вони не є частиною стандардної літературної мови, але вони творять єдність з певним народом та з його культурою (Григоренко 2010 : 7).

Лексична система будь-якої мови весь час розвивається під впливом різних факторів, вони можуть бути наслідком різних умов – внутрішньомовних або суспільних. У лексичному складі мови віддзеркалюється розвиток мови, розвиток реалій життя певного етносу зокрема. Назви деяких реалій перестають широко вживатися, вони стають зрозумілими тільки для звуженої території або регіону і починають набувати забарвленого значення. До цієї групи слів можна відносити і етнографізми, тому що

вони найчастіше означають предмети і обряди, пов'язані з фольклором, невідомі і незрозумілі всім носіям мови конкретного народу (Григоренко 2010 : 72).

Мовою об'єктивно виражаємо дійсні або уявні речі. Мова – це система. Слова – це елементи цієї системи, вони виступають реаліями дійсності. «Уточнюючи поняття самого слова, даючи йому визначення і вивчаючи його зв'язки з іншими мовними реаліями дійсності – фонемою, морфемою, реченням, текстом, – поглиблюємо знання не лише про мову як людський феномен, як систему знаків, але й про саму дійсність. Слово – це основна структурно-семантична одиниця мови, план вираження якої репрезентує лексема, план змісту – семантема, а план граматичної форми – словоформа, тому системність лексичних одиниць можна розглядати в трьох аспектах – лексематичному, семантичному, граматичному. Лексичний склад мови репрезентує загальномовний словник» (Григоренко 2010 : 73).

Мова детермінована контекстом, її важко розглядати поза соціальним, історико-культурним, інтелектуальним, лінгвальним контекстом (Григоренко 2010 : 74).

Слова, які належать до лексичного фонду української мови, можуть характеризуватися за своїми формальними, значеннєвими і генетичними зв'язками; вони також об'єднуються в групи за диференційними ознаками. Лексичний фонд будь-якої мови можна поділити на загальновживані слова, які використовують майже всі носії мови, незважаючи на вік, належність соціальній групі або регіон говора, та слова обмеженої сфери вживання або пасивну лексику, яка вже вийшла з активного вжитку або нею послуговується невелика кількість носіїв (Григоренко 2010 : 75).

Загальновживана лексика також може характеризуватися як загальнонародна, якщо береться під увагу, що нею послуговується більшість носіїв мови. До загальновживаної лексики відносяться слова, які означають предмети щоденного побуту, явища природи, економічні, політичні процеси, поняття, пов'язані з працею, поняття пов'язані з емоціональним станом людини тощо. Загальновживана лексика динамічна, вона постійно змінюється (Григоренко 2010 : 76).

3.2. До питання класифікації етнографізмів

Етнографізми – це терміни в наукових дослідженнях з етнографії; коли візьмемо територію України, етнографізми представляють конкретну українську етнокультуру. Ця лексика також культурологічна, тому що вона прямий відбиток української культури. У своїй монографії, присвяченій дослідженню етнографізмів, Т. В. Григоренко (2010 : 78 – 80) класифікує етнографізми, які є частиною загальномовного вжитку, наступним чином:

1) власне етнографічна лексика:

а) предмети побуту: *баклага (боклага, баклаг, боклаг, баклажка), баняк, банячок, барило, барильце, водник, веретен, волок, гладущик, двійнята, дзбанок, копистка, кросна, макітра, мисник, рубель, сака (підсака, хватка), сито*;

б) обрядодії та ритуали: *Багат-вечір, Багатий вечір, Благовіст, Боярин, Великдень, Вербна неділя, Вербна субота, Вербний тиждень, весілля, веснянка, вечорниці, Вивід, Вівтар, Вінець, вінкоплетини, вінчання, засівання, зливки (зливання, обливання), колядування, одвідки, пострижини, поминки, Хрестини, щедрування*;

в) традиційні культові предмети: *божник, Веселик, Віно, вінок, клечання, маковійки, марена (купайлиця, купайло), писанка, рушник, цвіт папороті*;

г) дійові особи: *гудаки (веселики, музики), дружби, зять, коза, колядник, коровайниці, Маланка, невістка, пупорізка, свати, щедрувальник*;

ґ) обрядові страви: *бабина каша, бабка, битка, верч, дивень, жайворонки (сороки), калач, калита, коливо, коровай, корочун, крашанка, кутя, лежень, мандрики (мандриги), паска, писанка, шишки;*

д) обрядові рослини: *барвінок, безсмертник, васильки, верба, зілля, калина, мак, осика, полин, рута, часник;*

2) лексика етнокультурного характеру:

а) музичні народні інструменти: *бандура, бубон*;

б) предмети одягу: *бекеша (бекешка), бриль, бунда, вишиванка, веретянка, веретище, гачі, гугля, гуня, дерга, димка, жупан, запаска, капота, кептар, керея (сіряк, кобеняк, бурка), керсетка, кибалка (гибалка, обруг), кожух, кожушанка, крайки, кресаня, лейбик (катанка), личаки, літник, лопатушка, мазниця, малахай, намітка, очіпок (очіпок, чепець), очкур, плахта, пов'язка, сап'янці, свита, сердак, стрічки-бинди, чімарка (чемерка, чемерина), чоботи, шаровари, шушун*;

в) їжа та питво: *балабушки, бануш (мамалига), березівка, борщ, вареники, варенуха, вергуни, вишнівка, вівсяник, галушки, голубці, горохляники (горохв'яники), деруни (драники, драчаники), драглі (драглі, холодець), затірка, капусняк, картопляники, квас, кваша, кисіль, кльоцки, книш, ковбаса, ковбик, коржі, крупник, крученики (завиваники), куліш, лемішка, локшина, мед-вино, медівник, млинці, наливка, пампушки, перепічки, пироги, путря, ряжанка (колотуха), сало, сита, січеники, соломаха, узвар (звар, киселиця), хляки (фляки, рубці), холодник*;

г) етнопсихічні типи: *батько-мати, ворон-кінь, гетьман, дівка, Душасерце, козак, парубок, Серце-душа;*

ґ) фольклоризми: *воріженьки, голубе, сивенький, миленький, орле-сизокрилий, гаразд-негаразд, сонце-місяць, сонечко, місяченько, зіроньки*;

д) міфологеми: *Бог, Бог-Дух, Бог-Син, Господь, Доля (талан), Лісовик, Місяць, Небо, Перун, Покрова, Польовик, Сонце, Церква*;

е) демоніми: *Баба, Біс, Блуд, Відьма, Відьмак, Вій, Вовкулака, Домовик (похатник, господар, хованець), Злидні, Грець, Мавки (нявки, бісиці), Мара, Нічниці, Перелесник, Песиголовці (Бесиголовці), Русалка, Трясця, Упир, Чорна хвороба, Чорт, Чугайстер*.

Розвиток і вдосконалення мови як засобу спілкування відбувається насамперед у сфері одиниць лексико-семантичного рівня. Словниковий склад української мови постійно змінюється, з ним пов'язаний такий процес, як поява нових лексичних одиниць, які настають за потребою найменування нових явищ та предметів матеріальної та духовної культури; але і втрата лексичних одиниць через їхнє невживання, вони стають частиною пасивної лексики (Гумбольдт за: Григоренко 2010 : 80).

Етнолінгвісти погоджуються, що мова – це форма людської поведінки, вона виявляється в мовленнєвій діяльності, у конкретних актах і ситуаціях мовленнєвого

спілкування. В. Гумбольдт вважав, що «мова завжди втілює в собі своєрідність цілого народу, отже, вона може бути надійним шляхом до самопізнання не лише для окремої особистості, але й для всього етносу» (Гумбольдт за: Григоренко 2010 : 81).

Носій мови доповнює та розвиває словник своєї мови. Цей словник є втіленням історії мови та народу, на словнику відображаються всі течії з історії, пов'язані з соціальними явищами, духовною традицією тощо. Правда, мова втрачає лексику, але і набуває її. Відколи існує конкретний етнос, існує і його мова, тому джерела етносу можна розпізнавати за допомогою його словника (Григоренко 2010 : 82). Одні з таких слів є власне етнографізми, тому що вони представляють давні обряди, культуру, яка сьогодні більше не існує в загальній, національній культурі і яка є знана всім, особливо молодшим поколінням, вона залишилася в складі окремих мікрорегіонів, це не щоденно вживана лексика, вона стилістично маркована. Існують етнографізми, які в словнику мають ознаку *етн.* (напр., *коровай*), тобто в їхній дефініції зрозуміло, що вони етнографізми, але існують слова, які в ширшому контексті можуть виступати як етнографізми, вони не мають ознаки *етн.* у словнику, але вони є важливою складовою народних традицій та обрядів (напр., *рушник*).

Т. В. Григоренко пропонує етнографізми, зафіксовані в СУМі, поділяти на наступні тематичні групи (2010 : 83 – 88):

а) звичаєві та обрядові: *колядувати (виколядувати), щедрувати (вищедрувати), відводини, чоботи, розигри, родини, родиво, Різдво, вінець, вінкоплетини, Водохреще (Водосвяття, Водохрещі, Ордань, Ардан, Йордан), волочіння, Головосік (Головосіка), Голодна кутя (друга кутя, голодний Святвечір), жорно, Масляна (Масниці, Масляниця, сирна неділя), колодки (Колодія), Благовіст (Благовіщення), Великдень (Паска, Пасха), писанки (крашанки, галунки), Купала (Івана Купала), Марена (Купайлиця, Купайло), Русалії, миколайчики, Розгри (Розигри), маковійки, вечорниці, віно, дев'ятини, дівичвечір, дівичник, вечорина, дружбини, збірня, головиця, заграванки, заводини, гільце, коровайниці, гудаки, хорунжий, прапор, дивень, лежень, шишки, ворітна, покривання, скриня, биття каші, покалачини (калачини), хлібини, дякування, честь, розхідний борщ, свашини, сороковини, роковини, Проводи (Гробки, Могилки), дев'тини, книш, віншівка, отаман, береза, вертеп, Маланка (Меланка), ряджені (перебрані, перебиранці – цигани), загребки, канун, колядник, колядка, коляда, калач, коливо, закладини, зажинки, дружко, дружка, домовини, входини, вулиця, вінкоплетини,*

весілля, Вербна субота, Вербна неділя, боярин, дідух, засівальник, звіздонос, перепічка, обжинки, обжинковий сніп, кутя, крижмо, клечання, пологи, злоги, народини, баба-повитуха (бранка, пупорізка, породільна, різна), свячене зілля, провідування (отвєдки, одвідки), хрестини, куми (хрещені батьки), бабина каша, зливки (зливання, обливання, помити руки), вивід, пострижини (обтинання, рубання, обрубування), заплітання, посад, перейма, весільний похід, сватання, оглядини, заручини, бгання короваю, запросини, обдаровування, розплітання коси, розподіл короваю, перезви, рядження, хлібини, свашини, гостини, забави, годенки, досвітки, посиденки, супрядки, брання рушників, старости, свати, сватачі, сланці, печеглядини, полюбини, хустки, рушники, сватанки, барвінкові дні, засівання (посипання) та ін.;

б) термінолексика ремісництва: *бляхарство, броварство, гарбарство, гемблювання, чоботарство, різьбярство, лимарство, рибальство, рільництво, бондарство, бондарювання, гончарство, кошикарство, ткацтво, бредень (бродак, бродниця), верша (кошуля), волок, гарди, климля (кошара), невід, неріт, ость (остень, сандала), переміт, сака (підсака, хватка), ятір (в'ятер), погребиці, душник, кошниця, сковорода, золотарство, кожухарство, чинбарство, кушнірство, шапкарство, кобилиця, п'ялі (кросна), струг, плоскінь, матірка, бетельня, терниця, трапачка, миканка, дергальна, кужіль, мотовило, міток, чисниця, косичасте полотно, кросна, ремізки, ритки (регівниця), драчка, розміряч, косинець, отримач, прядило, мичка, веретено, верталь, гребінь* та ін.;

в) найменування людей за соціальною, свояцькою та кровною спорідненістю: *братан, братанець, братанич, братаниця, братова, зять (зятенько), невістка (невісточка, невістонька), гуцул, гуцулка, бойко, гайдамак, кум, кума, хресник, брати (сестри) по хресту, названі брати (сестри), побратим, посестра, приймак, годованці* та ін.;

г) назви національних страв: *хліб, балабушки (балабухи), бануш, борщ, холодник, вареники, варяниці, вергуни, галушки, гарбузова каша, запіканка, бабка, голубці, горохляники (горохв'яники, хоми, горохові млинці), гречаники, стовбуни, деруни (драники, драчаники, терчаники), драглі (дріглі, холодець, гишки, студень), душенина, затірка, зрази, зубці, капусняк, капуста, картопляники (м'ячки, мнялки), кваша, каша, кисіль, кльоцки, ковбаса, ковбик, коржі (жиляники, жилавики, дужики), шулики (шуляки), крупник, крученики, кров'янка, куліш, лемішка, локшина, мамалиґа, медівник, млинці (блинці, налисники), пампушки (пампухи, балабушки), перепічки, печеня, пироги,*

пундики, сало, січеники (товченики), соломаха, тетеря (рябко), хляки (фляки, рубці), шинкаваренуха, квас, мед (мудуха, квасний мед), наливка (вишнівка, смородинна, малинівка, слив'янка), пиво, ряжанка (колотуха, задаванка, сирокваша), сирівець, сита, узвар, бакуша, банти, березівка, різанка, сокове, соложеник, розсільниця, ріп'яник, риндза, кисляк, киселиця, бужанина, вурда, галамбець та ін.;

ґ) назви реалій народного одягу: *сорочка, кептар, юпка (куртка, кохта), андарак, літник, димка, шорц, запаска, шаровари, жупан, кожух, кожушанка, кунтуш, опанча, свита, чуга, черкеска, шушун, очкур, крайка, черес, стрічкабинда, лопатушка, кибалка, намітка, очіпок, хустка, загортанка, обгортка, завивало, запинало, куцик, овчина, оксамитка, дрібниця, гуцуляк, батуринка, опинка, осередок, чамара, рафка, раква, сіряк, сардак, сап'янці, решетила, кирея, киптар, кибалка, керсетка, катанка, картуз, корсет, бекеша, бешмет, волосянки, гайструк, шайтан, гальонки, гачі* та ін.;

д) назви житлових і господарських приміщень та їхніх частин: *хата, двір, сінці, ганок, кліть, крильце, піддашшя, лавочка, комірчина, погреб, пивниця, покуть (червоний кут, святий вугол, Божній кут), божники, піл, приміст, мисник, димник, комин (посвітний комин, лучильний комин), гряди, балки, пересувка, косуля, балічка, опічок, сволок, стеля, саж, куча, стайня, курник, кадуб, вулик, довбня, розлоги, хлів, хижка, кирган, комора, катрага, сінник, шопа, повітка, возовня, сарай, мазанка, припічок, світлиця, возарня, воловня, гамазей, гартівня* та ін.;

е) назви предметів побутового вжитку: *розмірач, роздір, рожен, рогач, рогачка, різак, ритки, рептух, квач, карда, бердинка, бердо, бительня, січкарня, соха, сапіна, сапа, сапет, віник, жерт(д)ка, вісьмерик, драпак, гак, борона, вила, граблі, гарман, жорна, коса, копачка, заступ, млинок, мотика, обгортач, рало, соха, серп, троян, ціп, цурка, терниця, ступа* та ін.;

є) назви засобів пересування: *бендюги, берлин, берлина, біда, віз, ґринджоли, гарба, безтарка* та ін.;

ж) назви посуду: *ночви, солом'яник, кадуб, бочка, діжка, засік, скриня, копистка, патильня, качалка, кошик, гладущик, тлучко, полумиска, тарілка, ополоник, горнятко, кухоль, коцюба, макогін, товкач, друшляк, мішалка, колотівка, бочка, бодня, коромисло, рубель, чобан, барило, ринка, кіш, кінва, бражник, водяник, гелета, квасник, кварта, кашник, бербениця, макітра, баняк, цебер* та ін.;

з) найменування народних ігор і танців: *туманочок, хлюст, хлібчик, кітька, кіні, квак, билка, бочка, воротар, вутечка, гаївка, горю-дуб, дудар, метелиця, горлиця, гопак, тропак*.

Важливу тематичну групу етнографізмів у загальномовному словнику становить лексика, пов'язана з реаліями сільського господарювання, зокрема в ньому подано назви деяких сільськогосподарських машин та пристосувань: *граблі, гребка, жатка, саможатка, косарка, самокосарка, самогребка, лобогрійка, молотарка, самосійка, перевесло, копа, полукіпок*; реалій землеробства: *жнець, жниця, жнива; в'язальник, в'язальниця*; *кладій, кладільник; возій, возільник*; тваринництва: *самопас, ярмо, шкворінь, самопал, налигач, різниця, ричківня, бидло*; бджільництва: *безматень, липівка, вулик, бджоляник*; рибальства: *човен, сітка, сандоля, рогуля, рибальня, реж, хобот, кісниця, кімля, кармак*, а також комерційної справи: *рогове, рихта, волове, бджолове, возове, волосне*.

У словнику також представлена лексика, пов'язана з народними ремеслами, а також назви ремісників та членів їхніх сімей. Похідні слова від назви носія певної професії утворюють у словнику своєрідні гнізда, напр.: *бондаренко, бондаренчиха, бондарець, бондарник, бондарик, бондарисько, бондарка, бондарня, бондарство, бондарський, бондарча, бондарченя, бондарчук, бондар, бондарювання, бондарювати, бондарюга*. Такі самі гнізда утворюють ключові лексеми *гарбар, линдар (римар), кушнір, чибар, гончар* та ін., а також назви ремісничих майстерень: *гарбарня, гончарня, ковальня, кузня, колесня, шаповальня, чинбарня* та ін.; назви матеріалів, інструментів, виробів: *воротило, колесня, різак, різець, верстат, тканка, тканниця, чинбарка, сугак* та ін.

До складу етнографічної лексики входить також ботанічна номенклатура, вона відіграє важливу роль у народній культурі: *береза, бук, верба, граб, горобина, дуб, калина, каштан, клен, липа, ліщина, удовів чобіт, сіре зілля, сомостій, розрив-трава, рогіз, ріплях, хміль, кінський щавель, карлик, катран, безсмертник, без'язичник, вовче око, вовча ягода, кінський щавель* та ін. Назви в цій групі слів часто утворюються за допомогою словосполучення прикметника і іменника. Окрему підгрупу становить зоологічна номенклатура, напр.: *бик, тур, туркавка, сіроманок, зозуля, голуб, голубка, ластівка, віл, корова, ведмідь, вовк, лисиця, заєць* та ін.

Помітну лексичну групу в загальномовному словнику становить народна медична номенклатура: *бешиха, болість чорна, волос, короста, трясучка, самостріл, родимець, різачка, хитрячка, хиндя, кила, бігавка, гострець, грець, лихоманка, трясця, рожа* та ін.

Переважна більшість етнографізмів не належить до ядра словникового складу і перебуває на периферії лексичного складу мови. Такі етнографізми використовуються здебільшого в літературі художній, науковій, публіцистичній для створення місцевого колориту, для мовної характеристики персонажів, для створення побутової атмосфери в творі (Григоренко 2010 : 88).

Етнографізми вживаються обмеженим колом мовців, їхня нестійкість у мові зумовлена зникненням використання предметів, понять, явищ навколишньої дійсності; етнос розвивається і змінюється його суспільне, соціальне, економічне та політичне життя, певні поняття зникають, з'являються нові. У межах етнографічної лексики виділяються слова, що зовсім вийшли з ужитку, і їх семантика майже невідома сучасним мовцям. Це, наприклад, такі слова, як *андарак* – спідниця з вовняної або напіввовняної саморобної тканини червоного кольору із закладеними ззаду складами, які по низу прикрашалися вишиваним орнаментом; *бабка* – спеціальна наковальня для клепання коси; *бабники (кухлики)* – форми, в яких випікали паски; *вагань* – довгаста довбана посудина; *мандрики (мандриги)* – обрядове печиво, що готували на Петра (12 липня) і роздавали пастухам, які наймалися пасти громадську худобу; *діжурка* – тип пальта з фабричного грубого сукна, трохи роширеного донизу клинами, з відкладним коміром та широкими вилогами на грудях і прорізними кишенями з клапанами; та багато інших слів.

Звичайно, не всі етнографізми застаріли та стали незрозумілими. Існують такі, які зрозумілі всім носіям мови, як напр.: *бандура, бандурист, бандурик, брама, булава, веретено, веснянка, вечорниці, галушка, голосіння, драбина, затірка, калита, коваль, кожух, коромисло, коровай* та ін.

Етнографічну лексику в своїй творчості використовували такі українські письменники, як І. Котляревський, Т. Шевченко, М. Вовчок, І. Нечуй-Левицький та ін. для опису звичаїв, традицій, побуту українського села та змалювання колориту його місцевості. Етнографізми найчастіше не мають синонімів у літературній мові. Часто їхнє етнографічне значення не подано в словнику, тому що це значення вийшло з ужитку і його можна зрозуміти за допомогою контексту. Етнографізми описують давні реалії з

історії українського народу, їхні обряди, вірування та культуру, яка колись була (Григоренко 2010 : 103).

3.3. Етнографізми в оповіданні Григора Тютюнника «Оддавали Катрю»

Основним завданням дипломної роботи є з'ясувати способи перекладу етнографізмів з української мови на хорватську в творі Григора Михайловича Тютюнника «Оддавали Катрю». У процесі перекладу твору «Оддавали Катрю» було виявлено наступні групи етнографізмів:

1) Лексика етнокультурного характеру, яка об'єднує етнопсихічні типи осіб: **Батьки** – слово батьки в українській мові репрезентує батька та матір; батькам в культурі народу приділяється дуже важлива роль, тому що вони виховують дітей. Сім'я в цілому виховує загальний дух дітей, культуру людських стосунків. Цей дух, цю культуру творять, звичайно ж, батьки. Без батьківської мудрості нема виховуючої сили сім'ї. Про силу виховного впливу батьків красномовно говорять українські народні прислів'я й приказки: «Які мамо й татко, таке й дитятко», «Який кущ, така й хворостина, який батько, така й дитина», «Які самі, такі й сини», «Яка мама, – така сама». Українська народна педагогіка на почесний п'єдестал поставила як вихователів і батька, і матір. У сім'ї однаково важлива роль належить як батькові, так і матері: «Отець – як бог», «Чоловік у домі голова, а жінка – душа», з їхніми образами пов'язується утвердження добра, правди, справедливості: «Тільки в світі правди, що рідний отець та мати» (Б. Дем'яненко; В. Дем'яненко 2015 : 44). Батьки прищеплюють дітям культурні цінності через вивчення дитячого фольклору, народних ігор, пісень, казок, загадок, оповідань тощо. Приклади вживання символу батьків у творі «Оддавали Катрю»: *Батьків та доччина звістка не дуже втішила, проте й не засмутила вкрай..*; *Лагідненько сказала, одначе з такою недівочою печаллю в очах, що батьки зрозуміли: який би той хлопець не був..*; *Катря блукала поглядом од портрета до портрета, замріяно усміхалася, тоді сказала до батька й матері, що рядочком сиділи на лаві проти ліжка й журно дивилися на дочку..*; *Хто батькову чи материну пісню заспіває зимовими вечорами..*; *Щоб дітей навела багатенько та не забувала батька з матір'ю в чужім, дальокім краю..*; *Тут,*

бач, таке діло: не вікувать же тобі з батьками..; *Катря тричі низько вклонилася батькам, а молодий лише голову схилив..*; *Потім пили за батьків молодої й молодого..*; *А сьогодні всі вони плечима до пліч сиділи за столами й співали пісню, знану ще з дитинства, і були схожі на слухняних та поштивих дітей одних батька-матері*.

Парубок – це хлопець, який має певну роль в обряді весілля, зокрема в цьому оповіданні парубки просять викуп за наречену – могорич, напр.: *Ти, Кіндратовичу, не мішай парубкам. Що ж то за свадьба без могорича за молоду?..*; *Але тут один з парубків заступив йому дорогу, набичив голову й буркнув: на могорич давайте!..*; *Дістав з кишені гаманець, повільно перебрав гроші й простяг парубкові новенькі, ще не згинані п'ятдесят карбованців..*; *От-так! – захоплено видихнули в натовпі, а парубок сховав лопотючий папірець*.

2) Етнографічна лексика, яка пов'язана з обрядами, ритуалами, традиціями: **Весілля** – це слово є прикладом етнографічної лексики, воно пов'язане з народним обрядом. У творі «Оддавали Катрю» автор теж використовує малапропізм (від рос. свадьба) **свайба**, напр.: *Розпитували тільки, коли та де буде весілля, ким працює майбутній зять та який він із себе..*; *Катря втомлено відповідала, що весілля бажано було б справити наступної неділі тут, на хуторі..*; *Який би той хлопець не був, а розраювати дочку чи зволікати з весіллям не слід..*; *Степан розмірковував уголос, скільки треба буде самогонки, якщо запросити на весілля усіх родичів і хуторян..*; *Як же, дочко, весілля справлятимемо?..*; *Степан зачинив лавку й подався в село запрошувати на весілля брата Федора..*; *Чоловіки, бачачи, що весілля зволікається, сіли за крайні од садка столи й почали грати в карти..*; *А може б, і дружок поводила та присогласила людей на свайбу, хоч би родичів де ближчих?..*; *А буває, сьогодні свайбу одгуляли, а завтра – га-га!..*; *Це тобі що – свайба чи похорон?*; *А ще дочка просила та й ми з старою просимо, щоб приходили у цю неділю на свайбу*.

Скриня – «великий ящик з кришкою і замком для зберігання одягу, коштовних предметів і т. ін.» (1978, 9: 318), напр.: *В цій хустці, давній, ще бабиній, береженій на дні скрині як найдорожчий скарб, що кожної осені перекладався горіховим листям від молі та задля пахощів*.

Дружка – «дівчина, яка на запрошення молодої бере участь у весільному обряді» (1971, 2: 424), напр.: *А може б, і дружок поводила та присогласила людей на свайбу, хоч би родичів де ближчих?*.

Сват – «людина, яка за дорученням того, хто хоче одружитися, або його рідних, сватає обрану особу; староста у весільному обряді» (1978, 9: 66); у власне етнографічній лексиці сват є дійовою особою, він бере участь в обряді весілля, напр.: *Бо старші дочки, теж не дочекавшись сватів у хату, поїхали шукати свого щастя..*; *А ще в лавці візьму ящик, бо це ж, мабуть, і свати приїдуть..*; *Коли на поріг вийшли молоді й свати, музики утнули туш, бо іншого нічого підходящого не придумали*. Також треба розрізняти **свата** – «батько або родич одного з подружжя щодо батьків або родичів другого», і **сваху** – «мати або родичка одного з подружжя щодо батьків або родичів другого» (1978, 9: 66), напр.: *А де ж це сват донбасівський? Чи, може, посадженого батька молодому виберемо, га? – Свата нашого дорогого, – підвівся Степан із чаркою в руці, – срочно викликано на совіщання у Ворошиловград!..*; *Ах, яка панська сваха у Безверхих..*; *Доки родичі товпилися в світлиці, знайомлячись, – приїжджа сваха при цьому ні з ким цілуватися не забажала..*; *Степан сказав це так урочисто, а сваха, Клавдія Купріянівна, так пихато склала яскраво-червоні уста, що дехто з хуторян нахилив голову, ховаючи посмішку..*; *Смеркало, коли молоді, вдягнені по-дорожньому, сваха й товариш молодого вийшли з хати до воріт*.

3) До складу власне етнографічної лексики входять і дійові особи, які беруть участь в обрядах і ритуалах, напр.: **зять** належить до тематичної групи етнографізмів, які називають людей за соціальною, свояцькою та кровною спорідненістю, це чоловік, який одружується, напр.: *Розпитували тільки, коли та де буде весілля, ким працює майбутній зять та який він із себе..*; *Казав зятям: зоставайтеся, хлопці, тут..*; *Тут народилася – тут і вмру, – сказала дочці та зятеві..*; *Прибрехав Степан, думаючи сам собі, що Волга, якою приїде зять, своє діло зробить..*; *Степаниха теж прошепотіла щось тремтячими губами, поцілувала Катрю й зятя, який стояв*.

Музики виконують функцію розважання людей, напр.: *Прийшли й музики з села: Іванушка-скрипаль..*; *Музики стиха гомоніли між собою, пробували інструменти..*; *Музики хвацько вдарили «Ойру» – і молоді рушили в хату..*; *Коли на поріг вийшли молоді й свати, музики утнули туш..*; *Музики, хоч були і напідпитку ... зморгнулися і втнули «польку-бабочку»..*; *Хай краще оно музики грають, а то навіщо ж їх покликано..*; *Музики теж обсіли свої дві табуретки з холодцем та горілкою*.

Князь; **княгиня** – в значенні молодої та молодого. В етнографічній традиції князем називали нареченого, молодого, що символізував статну особу, гідного претендента на руку дівчини і майбутнього главу родини (Тарапон 2015 : 359). *Жінки завели пісні, простої, не весільної, бо таки розуміли: якщо «В нашої княгині» не личить молодій, то «А в нашого князя» аж ніяк не личить молодому. Такий дутель – і князь*.

4) Назви житлових і господарських приміщень та їхніх частин: **світлиця** – «чиста, світла, парадна кімната в будинку» (1978, 9: 92). У творі «Оддавали Катрю» слово світлиця пов'язане з весільними обрядами – коровай стояв у світлиці; Катря чекала сватів у світлиці; сім'ї знайомилися у світлиці, напр.: *Катрю поклали спати у світлиці на її ще дівоцькому ліжку..*; *У світлиці було чисто й затишно, як буває тільки в хатах, де не сини, а дочки..*; *Коли дочка задрімала, старі тихо вийшли в хатину й посідали на теплій лежанці так само рядочком, як сиділи в світлиці..*; *Катря почервоніла, низько нахилила голову й вийшла у світлицю..*; *Степан на те змовчав, бо таки чув у голові джмеликів, пройшов у світлицю, погладив дочку по голові..*; У *світлиці на столі, обставлений свічками з чистісінького воску й уквітчаний калиною, красувався коровай..*; *Свічки на столі тихо горіли, поблимували, як хтось одчиняв двері до світлиці, опливали гарячим воском – в хаті стояв церковний дух..; Доки родичі товпилися в світлиці, знайомлячись, – приїжджа сваха при цьому ні з ким цілуватися не забажала*.

Хата; **хатина** так само, як і світлиця, є прикладами етнографічної лексики, вони глибоко уткані в традиції народу, напр.: *У світлиці було чисто й затишно, як буває тільки в хатах, де не сини, а дочки..*; *Коли дочка задрімала, старі тихо вийшли в хатину й посідали на теплій лежанці так само рядочком, як сиділи в світлиці..*; *Бо старші дочки, теж не дочекавшись сватів у хату, поїхали шукати свого щастя..*; *Хати вам усім хутором поспинаємо в одне літо..*; *Хата два літа пусткою стояла, ребрами світила..*; *І знову ожила садиба, садок почистішав, хата підсиненим околом красується, а їжаки та коти зійшли геть..*; *Спитав уранці Степан, розбираючи вже внесеного в хатину кабана..*; *А в хатині та сінях усе, навіть долівка, було заставлене мисками з холодцем..*; *Свічки на столі тихо горіли, поблимували, як хтось одчиняв двері до світлиці, опливали гарячим воском – в хаті стояв церковний дух..*; *Кухарки, що поралися в хатині..*; *Потім для проби програли одне колінце з білоруської польки, склали інструменти на*

ослоні під хатою й закурили..; *А дітвори аж кишіло – грали в ладки, шастаючи поміж дорослими, як горобчики поміж голубами, поза хатою, поза хлівом та погрібником..*; *Але ось від крайніх хат прибіг захеканий хлопчак, Степанів посланець, і крикнув..*; *З-за крайніх хат піднялася пилюка, ледаченька, осіння..*; *Молодий узяв Катрю під руку й повів до хати вузеньким коридором..*; *Музики хвацько вдарили «Ойру» – і молоді рушили в хату..*; *А ми з свого боку будуватимемо вам хати й садиби даватимемо найкращі..*; *Першого одвели попід руки в хату і вклали на горіле ліжко голову колгоспу..*; *Може, підете, Іване Луковичу, в хату та одпочинете?..*; *Молоді пішли в хату, бо зодягнені були легко, то померзли..*; *Смеркало, коли молоді, вдягнені по-дорожньому, сваха й товариш молодого вийшли з хати до воріт..*; *Федір із жінкою підхопили її попід плечі й повели в хату..*; *Катря все дивилася й дивилася у заднє віконце, за яким уже ледь бовваніли хати, поблимувало де-не-де світло на стовпах та у вікнах*.

Двір – важлива частина господарського приміщення, пов'язана з хатою, напр.: *Думалося, приведе у двір доброго парубка, хазяїна молодого..*; *До дванадцятої години люду найшло повен двір..*; *Ще постояв серед двору, наслухаючи, як розбирається вітер..*; *У неділю з самого ранку в Степановому дворі вже вешталися люди – родичі, сусіди, кухарки..*; *Волга на повній швидкості підскочила до двору..*; *Просимо дорогих гостей до двору, – уклонився Федір*.

Погріб; **комора** – частини господарського приміщення, де тримають продукти харчування, напр.: *Кухарки, що поралися в хатині, улучивши хвилинку, коли Степаниха виходила по щось у погріб чи комору, перешіптувалися між собою*.

Покуття пов'язується з селянською хатою, традиційно знаходиться по діагоналі від печі. Покуть є найсвятішим, найпочеснішим місцем в оселі. Почесним гостям обов'язково пропонували сідати біля божниці. Коли народжувалася дитина, то першу купіль робили на покутті, тут мав стояти й обрядовий горщик каші, коли справляли хрестини (Товкайло 2015 : 629). *Катря сиділа на покутті, запнута по-жіночому тою ж таки бабиною хусткою, й, не кліпаючи, як телятко на вогонь, дивилася на свічки*.

Хлів – «будівля для свійської худоби та птиці» (1980, 11: 83); тварини є важливою частиною сільського господарювання, напр.: *Жінки цвіли квітчастими хустками, як макова грядка, а дітвори аж кишіло – грали в ладки, шастаючи поміж дорослими, як горобчики поміж голубами, поза хатою, поза хлівом та погрібником*.

5) Традиційні культові предмети, пов'язані з обрядами та звичаями: **рушник** – символ злагоди, любові; краси; подружньої вірності; щасливої долі; символ працьовитості; чистоти почуттів українців; високих естетичних смаків; лагідності; поетичності душі; гостинності, незрадливості; надії; побажання добра; прощання; захисту від злих сил. На весіллі рушниками пов'язували молодих, старостів, сватів, прикрашали вільце, вистеляли дорогу від порогу до столу. Як декоративна оздоба рушник надавав хаті святковості, урочистості, національного колориту (Потапенко 2015 : 707 – 708). Має свою роль в обрядах, але і у звичаях щоденної культури в народі, напр.: *На стінах, запнуті рушниками, висіли портрети всіх трьох Степанових дівчат – тонколиких, кучерявих, з трошки наполоханими очима*. На прикладі цього речення можна побачити, що рушник використовувався для оздоблення житла, тобто оздоблення портретів дочок, які найважливіші в житті батьків.

   Вінок – вінки із стрічками протягом століть використовувалися під час весілля. Наречену прикрашали вінком – знаком чистоти і незайманості, але разом з тим він означав і смерть попереднього життя та відродження нареченої в іншій якості. У народі вінки вважали надійним оберегом від усякої нечисті. Весільні вінки, за віруваннями, охороняли і від поганого ока (Мільошин; Куйбіда 2015 : 127 – 128). *На ліжку було розкладено біле як сніг плаття молодої, фату, прозоро-матову, як березова гілка в інеї, вінок і новенькі білі черевички, ще не виймані з коробки..*; *Катря у білому просторому платті, що приховувало стан, калиново-срібному вінку над короною гарно зачесаного волосся й довгій фаті*.

6) Зоологічна номенклатура також займає своє місце в народній традиції, напр.: **корова** є символом народної традиції. Сім'я Безверхих має свою корову: *Степан тим часом пішов до корови, укинув у ясла оберемочок сіна..*; *Корова шелестіла сіном, похрумкувала сухими стебельцями та цьвохкала Степана китицею хвоста..*; *Думка така – телевізора молодим він, звісно, не подарує, бо не колгоспники, а соломи корові на підстилку чи купку дров колись виписати не відмовить*.

7) Назви предметів побутового вжитку: **ціп** – «ручне знаряддя для молотьби, що складається з довгого держака і прикріпленого до нього ременем або мотузком короткого дерев'яного бича» (1980, 11: 239); це предмет побутового вжитку, знаряддя, яким люди на селі послуговуються, напр.: *Дєда, а це як називається?! – Ціп. – А що ним роблять? – Молотять*.

8) Національні страви: **ковбаса** – «продукт харчування, приготовлений з м'ясного фаршу, круп і т. ін., якими начиняють кишку або оболонку зі штучної плівки» (1973, 4: 202). Це слово має свій етнокультурний характер, напр.: *Перегомоніли з старою про те, що завтра треба покликати колія та заколоти кабана раненько, щоб до вечора вже й з ковбасками впоратися..*; *Кухарки хутенько накривали столи, виставляючи пироги й сметану, соління, капусту, свіжу ковбасу, поламану на кільця*.

Хліб – символ добробуту, гостинності, хлібосольства; обрядовий знак; символ культурних, первісних здобутків; астральної тріади; місяця, сонця, Господа; людського життя; святості; радості, щастя; здоров'я та багатства. Протягом віків у народі вироблялося ставлення до нього як до священного предмета. Хліб – один із найдавніших і найважливіших символів української обрядовості. При цьому його утилітарна функція відходить на другий план, а приоритетною стає знакова, символічна. Усі різновиди весільного печива виражали ідею єдності родини, міцності шлюбу, продовження роду, благополуччя й злагоди в сім'ї (Кожуховська 2015 : 832). Одна із найважливіших страв у народі, з хлібом пов'язані численні обряди, слово є компонентом багатьох фразеологізмів, як напр., «Обмінити хліб» (1974, 5: 540), «Зустрічати хлібом і сіллю» (1980, 11: 78), «Дати хліб у руки» (1980, 11: 78). *Хліба набирайте, щоб хватило аж до понеділка, – оголосив Степан..*; *Люди шанобливо кивали головами, ті, що жили ближче до Степана, обіцяли позичити столи, стільці та посуд, і всі брали хліба по багато..*; *Жінки одразу ж розходилися, а чоловіки терлися біля прилавка, й коли остання молодиця, напташивши повен кошик хліба та ситра, вийшла..*; *Після двох пили ще й третю, закусуючи консервами, хлібом та пряниками..*; *Один по одному, подякувавши господарям за хліб-сіль, стали розходитися й хуторяни, жінки та діти здебільшого*.

Холодець; **узвар**; **кисіль** – обов'язкові страви на весіллі, напр.: *Бо до суботи лишилося три дні, а холодцю можна буде і в четвер наварити..*; *Перед їхнім ослоном поставили дві табуретки з горілкою й холодцем..; В хатині та сінях усе, навіть долівка, було заставлене мисками з холодцем, узваром та киселями*.

Сало – «відокремлений від м'яса підшкірний свинячий жир, що зберігається солоним і вживається сирим, смаженим чи вареним» (1978, 9: 18). Своєрідною «візиткою» українців у світі є сало – найпопулярніша м'ясна страва, найцінніший у традиційному харчуванні продукт (Кожуховська 2015 : 315). *Він*

краяв сало на широкі смуги, тоді рівненько ділив на шматки, четвертував і, густо посипаючи сіллю..; *Катря прилягла бочком на подушки, затулила очі хусткою й заплакала, а Степан, побуряковілий після склянки перваку, часто закліпав очима, хутенько зав'язав у вузлик шмат грудини, два кусні сала колієві на гостинець і, подякувавши за поміч, вирядив Кузьму за ворота*.

Пироги – «печений виріб із тіста з начинкою» (1975, 6: 356); у переносному значенні це джерело матеріального благополуччя або наживи. Важлива страва при різних звичаях, напр.: *Бо якби козаки билися тільки за дівчиноньок та пироги, то досі були б ми турками..*; *Кухарки хутенько накривали столи, виставляючи пироги й сметану, соління, капусту, свіжу ковбасу, поламану на кільця*.

Капуста – «городня рослина родини хрестоцвітих, листя якої використовують для виготовлення різних страв» (1973, 4: 98). *Кухарки хутенько накривали столи, виставляючи пироги й сметану, соління, капусту, свіжу ковбасу, поламану на кільця*.

9) Обрядові страви: **коровай** – «великий круглий пухкий хліб із прикрасами з тіста, який печуть на весілля» (1973, 4: 295). Це обрядовий весільний хліб, поширений серед багатьох слов'янських народів. Коровай символізував гідність, достаток, красу молодих на весіллі. Ще й досі при виготовленні короваю дотримуються звичаїв, що йдуть з глибокої давнини (Кожуховська 2015 : 832). *У світлиці на столі, обставлений свічками з чистісінького воску й уквітчаний калиною, красувався коровай..*; *Дівчата й молодиці, що тримали Катрі фату, винесли коровай..*; *І над туманом тим, напроти короваю, де мали сісти молоді, мовби церковці з срібними банями, височіли три пляшки шампанського*.

10) Назви реалій народного одягу: **хустка** – «шматок тканини або в'язаний, трикотажний виріб, переважно квадратний, який пов'язують на голову, шию, напинають на плечі; це також атрибут весільного обряду» (1980, 11: 175); зав'язати хустку в етнографічному значенні означає одружитися, вийти заміж. *Катря одною рукою допомагала матері поратися коло печі, а другою притримувала нижче грудей кінці великої квітчастої хустки..*; *Катря прилягла бочком на подушки, затулила очі хусткою й заплакала..*; *Катря сиділа на покутті, запнута по-жіночому тою ж таки бабиною хусткою..*; *Жінки цвіли квітчастими хустками, як макова грядка..*; *Дівчата й молодиці у старовинних вишиваних сорочках та квітчастих хустках з довгими китицями..*; *А чого це ти,*

Катре, не перев'язала молодого хусткою? Хіба не хочеш прив'язати його до свого серця?..; *Катря повільно встала, висмикнула тоненькими пальцями хустку з-під рукава – нову, шовкову..*; *Коли хустка на його рукаві зблиснула шовковим клинцем, весільна громада, ніби змовившись, гукнула: – Гір-ко!*.

Сорочка – обов'язковий одяг чоловіків, напр.: *Два молодики, з-поміж яких важко було вирізнити жениха, бо обидва вони були вдягнені однаково гарно – у білих нейлонових сорочках з краватками*.

Вишиванка – символ українців, нації, традиції, любові. Символіка вишивки залежала від того, кому призначалося вбрання: парубкові – нареченому, чоловікові, хлопцеві; дівчині, заміжній жінці. Кожен регіон України має свою символіку як самої вишиванки, так і орнаменту, форми, матеріалу. Науковці розрізняють подільський, галицький, поліський, волинський, наддніпрянський, полтавський, гуцульський, буковинський, лемківський та інші види вишиванок і їхньої символіки. Важливе значення в символіці вишиванки відігравали історичне минуле краю, народні традиції, вірування, природний ландшафт, а також традиційно українське розуміння кольорової символіки. Сорочка була символом кохання і вірності. На думку науковців, сорочка-вишиванка є символом українця загалом і України зокрема, це національна святиня, бо символізує собою і несе в собі духовне багатство, високу мудрість і традиційний зв'язок багатьох поколінь, зв'язок, що не переривається віками. Вона – символ здоров'я і краси, щасливої долі і родинної пам'яті, любові і вірності (Кожуховська 2015 : 114 – 117). *Катря у білому просторому платті, що приховувало стан, калиново-срібному вінку над короною гарно зачесаного волосся й довгій фаті, яку, немов хвилю туману, тримали на руках дівчата й молодиці у старовинних вишиваних сорочках та квітчастих хустках з довгими китицями*.

Чоботи: *В лавку Степан прийшов, як нова копійка: у широкому галіфе цупкого синього сукна, набрижених хромових чоботях та діжурці..*; *(Повторивши кілька разів свою брехеньку, Степан і сам повірив у неї), заспокоїла його, то вмовк, утер горілчані сльози й заснув, як був, – у чоботях, празниковому галіфе та шовковій сорочці..*; *Усі вони, як один, були в діжурках, жовтих та чорних шкіряних шапках, галіфе й хромових чоботях*.

11) Назви посуду: **кошик** – *Жінки одразу ж розходилися, а чоловіки терлися біля прилавка, й коли остання молодиця, напташивши повен кошик хліба та ситра, вийшла*.

12) Обрядові рослини: **калина** – символ вогню, сонця; неперервності життя, роду українців; України, батьківщини; дівочої чистоти й краси; вічної любові, кохання, вірності; гармонії життя та природи; материнства; плодючості; символ нескореності та стійкості; українського козацтва; незрадливої світлої пам'яті; єдності нації; потягу до своїх традицій, звичаїв. «Без верби й калини нема України», – каже народна мудрість. Нею прикрашали найсвятіше – гільце (вільце) молодої, весільний коровай, оселю. Етимологія слова «калина» пов'язана з поняттям вогню, води – першоелементами земного життя. Одним із найважливіших символічних значень калини було «чиста дівоча врода». Символізувала вона і вірне, довічне кохання. Ламати калину означало виходити заміж, любити. Червона калина стала також символом українського козацтва, війська (Потапенко 2015 : 326 – 328). *У світлиці на столі, обставлений свічками з чистісінького воску й уквітчаний калиною, красувався коровай..*; *Там на поріжку стояла Катря у білому просторому платті, що приховувало стан, калиново-срібному вінку над короною гарно зачесаного волосся..*; *Свічки одразу ж погасли, зате калина леліла в сонячному промінні, як весільне знамено*.

13) Ботанічна номенклатура: **береза** – *На ліжку було розкладено біле як сніг плаття молодої, фату, прозоро-матову, як березова гілка в інеї, вінок і новенькі білі черевички, ще не виймані з коробки*.

14) Народні танці: **гопак** – *Бубніст і колгоспний шофер, що міг вибивати на бубні кийком, ліктями, коліньми, підборіддям, головою і вигукувати під гопак, червоніючи й витріщаючи очі: «А давай-давай-давай»!*.

15) Міфологеми: **Бог** – в народній традиції міфологема Бог дуже часто використовується, напр.: *І то слава Богу, – зраділа Степаниха..*; *І таке вже змеле при дитині, що хай Бог милує й криє..*; *Робіть діло ладком та мирком, щоб не дай Бог бійки не завели*.

16) Лексика, пов'язана з реаліями сільського господарювання: **налигач** – зазвичай прив'язується до рогів худоби, також вживається в переносному значенні, напр.: *Як схоче в гречку скакнути, то й на налигачі не вдержиш, ги-ги-ги!*.

Слова, на які також варто звернути увагу в творі «Оддавали Катрю»:

а) частини традиційної української хати: **лежанка** – це низька піч у вигляді тапчана для лежання (напр., *Коли дочка задрімала, старі тихо вийшли в хатину й посідали на теплій лежанці так само рядочком, як сиділи в світлиці..*); **хутір** – селянське господарство разом із садибою (напр., *Катря втомлено відповідала, що весілля бажано було б справити наступної неділі тут, на хуторі, бо тут їй веселіше буде – серед своїх як-не-як*);

б) одяг, який чоловіки носять під час весілля: **діжурка** – це тип пальта з фабричного грубого сукна, трохи роширеного донизу клинами, з відкладним коміром та широкими вилогами на грудях і прорізними кишенями з клапанами (напр., *В лавку Степан прийшов, як нова копійка: у широкому галіфе цупкого синього сукна, набрижених хромових чоботях та діжурці з того ж таки краму, що й галіфе)*;

в) звичай на весіллі: **могорич** – місцеві парубки не пропускали весільний поїзд, доки їх не пригощали могоричем (О. Потапенко; Я. Потапенко 2015 : 154). *Тут уже стояли четверо хлопців із тих, що не жонаті ще, пересміювалися та переморгувалися, чекаючи на молодого: вони мали брати могорич*.

3.4. Способи перекладу етнографізмів з української мови на хорватську на матеріалі перекладу оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю»

Як попередньо зазначалося в роботі – етнографічна лексика є частиною національної культури кожного народу. У цій лексиці відображаються обряди, традиції, вірування з давнини. Найчастіше етнографізми не входять до активного лексичного складу мови і вони не зрозумілі всім носіям тієї самої мови. Вони означають реалії з життя, які тісно пов’язані з даним народом. Виходячи з цього, цілком очікувано, що не всі етнографізми можна перекласти на іншу мову.

У теорії перекладу існують два підходи до перекладу тексту: 1) дослівний переклад і 2) контекстуальний переклад у цільовій мові (Stojić, Vukanović, Matešić 2014 : 25). Переклад з однієї мови на іншу не є тільки перекладом слів, це водночас перенесення частини іншої культури. У певному сенсі перекладач стає посередником між двома культурами, тому дуже важливо, щоб він добре знав обидві культури.

«Завдяки тлумаченню і перекладу – професійному чи непрофесійному – реалізується його одна дуже важлива функція: служити збагаченню національного та інтернаціонального лексичного шару мов» (Корунець 2008 : 22). Це речення уточнює завдання перекладацької діяльності: поширення знання про нові явища, передання нових слів, наближення різних культур. Багато етнографізмів функціонує на регіональному рівні. З цієї причини вони не мають відповідників у загальнонародній мові, а позначувані ними реалії й поняття або передаються описово, або позначаються тими самими словами, що й у говорах. Деякі з них можуть входити в систему загальнонародної лексики як єдино можливі слова для даного поняття (Григоренко 2010 : 89). Тому їх важко перекласти на іншу мову. Отож, слова, які тісно пов'язані з культурою України, вимагають описового перекладу або транслітерації в іншій мові (в цьому випадку в хорватській мові), до якої треба подати виноску з детальним описом значення. Хорватський читач за допомогою перекладу твору «Оддавали Катрю» матиме можливість заглянути в світ українського весілля та ознайомитися з новими словами та їхніми значеннями, як напр., *рушник, коровай* та ін.

У перекладі твору «Оддавали Катрю» на хорватську мову українські етнографізми перекладені двома способами: з допомогою транслітерації і пояснення значення у виносці та дослівним перекладом у вигляді прямого еквіваленту.

Етнографізми, тісно пов'язані з українськими культурними реаліями, не можна дослівно перекладати на хорватську мову і не можна шукати їхніх можливих еквівалентів. Такі етнографізми слід транслітерувати, а у виносці до них – подавати пояснення їх значення.

При перекладі оповідання «Оддавали Катрю» були транслітеровані наступні етнографізми: *світлиця, рушник, лежанка, холодець, самогонка, сало, діжурка, ситро, узвар, кисіль, покуття, коровай, гопак, могорич, пироги*. Усі наведені слова мають своє пряме і символічне значення, пов'язані з культурою українців. Наприклад, *коровай* є частиною обряду українського весілля, це яскравий приклад безеквівалентної лексики: в хорватській мові його не можна перекласти загальновживаним словом *kruh* (укр. *хліб*). *Покуття* також має своє символічне значення в домі українців, займає почесне місце в оселі. На покутті справляється перша купіль новонародженої дитини; важливі гості в оселі мають сидіти на покутті, це слово також не можна перекласти загальновживаним хорватським словом *klupa* (укр. *лава*) або описово, тому що в такому

разі втрачається частина значення. У таких випадках найкраще застосувати транслітерацію та точно з'ясувати значення слова. Те саме стосується решти вищенаведених слів.

Другий спосіб перекладу, який був використаний при перекладі оповідання «Оддавали Катрю» є дослівний переклад. До цієї групи було віднесено наступні етнографізми: *батьки, парубок, весілля, скриня, дружка, свати, сват* і *сваха, зять, музики, князь, княгиня, хата, хатина, двір, погріб, комора, хлів, вінок, корова, ціп, ковбаса, хліб, капуста, хустка, сорочка, чоботи, кошик, калина, береза, Бог, налигач, хутір*. Усі ці слова мають свої еквіваленти в хорватській мові. Проблема полягає в тому, що в українській мові в наукових джерелах ці слова творять частину етнографічної лексики в ширшому значенні. Як зазначалося вище, кожен народ має етнографічну лексику, характерну для нього. Дослівним перекладом вищенаведених слів витрачається шар значення, який існує у вихідній мові. З іншого боку, не слід транслітерувати слово *батьки* чи подавати пояснення до нього. Батьки в культурі кожного народу займають важливе місце. Одже, слово, яке в культурі одного народу характеризується як етнографізм, у другій культурі не мусить мати такої ознаки.

При перекладі треба зважити на значення слів у вихідній мові, але текст водночас слід прилагодити цільовій мові. Саме такий принцип було застосовано при перекладі оповідання «Оддавали Катрю» Григора Тютюнника.

Етнографічна лексика становить важливу частину народної культури. Народна культура цінна в свідомості людини, в собі несе частину давнини і свідчить про тривалість культурної діяльності народу. У процесі перекладу такої лексики на іншу мову усвідомлюється знання в інших культурах про свою, власну культуру. У часи глобалізації та відкритості культур дуже важливо вкладати у власну культуру та цінувати її; вміти цю культуру показати іншим. Це можна зробити посередництвом перекладу, власне тому переклад твору «Оддавали Катрю» наближає хорватських читачів до української народної культури.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Художній переклад є важливим чинником міжлітературної, а отже, і міжкультурної взаємодії. Він уможливлює обмін набутою інформацією, культурними надбаннями, суттєво доповнює літературний процес, потрапляючи в культурний простір культури-реципієнта. У цьому розумінні переклад оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» поповнює скарбницю хорватських перекладів української художньої літератури, збагачуючи хорватський культурний простір інформацією про особливості певного історичного періоду українського буття і національного колориту.

Також у процесі перекладу мови контактують і взаємозбагачуються. У випадку перекладу оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю» у якості матеріалу для збагачення мови-реципієнта можна розглядати численні етнографізми, виявлені в ході ознайомлення з текстом вищезазначеного оповідання і його перекладу.

Оскільки *етнографізми* – це слова, які означають предмети і поняття, пов'язані з особливостями побуту, матеріальної і духовної культури даного народу, народності або місцевості, то з точки зору хорватської мови як мови-реципієнта значна їх частина є екзотизмами, безеквівалентною лексикою. Тому, беручи до уваги специфіку етнографізмів, у роботі було зроблено спробу знайти оптимальні способи перекладу цього типу лексики і обґрунтувати обрані підходи, виходячи з міркувань, що переклад мусить бути доречним, послідовним, якомога точніше передати атмосферу твору і національний колорит.

З метою пошуку оптимальних способів перекладу етнографізмів на хорватську мову попередньо було окреслено обсяг поняття *етнографізм*, виявлено етнографізми в тексті оповідання, що стало предметом перекладу, з'ясовано їх значення і роль в традиціях українського народу, здійснено їх класифікацію.

Згідно до проведеного аналізу було встановлено, що оптимальними прийомами перекладу етнографізмів з української мови на хорватську є **транслітерація**, супроводжувана поясненням значення етнографізма у виносці, оскільки такий спосіб перенесення уможливлює збереження українського національного колориту в хорватському перекладі і ознайомлення з ним хорватського читача, а отже, і збагачення мови-реципієнта, і дослівний переклад у випадку етнографізмів, які є широковживаними словами.

У цілому, робота має важливе практичне і теоретичне значення: практичне полягає у створенні корпусу хорватських перекладів української художньої літератури і використання перекладу як наочного матеріалу в рамках перекладацько-культурологічної спеціалізації магістерського циклу україністики, у той час, як теоретичне значення роботи можна вбачати в розробці часткової теорії перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко, Поліна. Григорій Михайлович Тютюнник. / http://xreferat.com/49/592-1-grigor-iy-mihaiylovich-tyutyunnik.html, 13.07.2017.
2. Васильченко, В'ячеслав. Етнокультурна семантика архаїчних компонентів фразеологічних одиниць. / http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1391, 10.07.2017.
3. Григоренко, Т. В. Етнографічна лексика і фразеологія у складі української літературної мови : монографія / Т. В. Григоренко; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань: ПП Жовтий, 2010. – 216 с.
4. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. – 5-е вид. – Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М., 2015. – 912 с.
5. Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2004. – 520 с.
6. Живиця: хрестоматія української літератури ХХ століття: у 2-х книгах / за ред.: М. М. Конончук. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 265 – 270.
7. Коробач, Ірина. Проблематика малої прози Григора Тютюнника. / http://ukrnauk.blogspot.ba/2012/05/blog-post_6230.html, 14.07.2017.
8. Корунець, І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2008 – 512 с.
9. Народні традиції та їх роль у симейному вихованні. / http://ua-referat.com/Народні_традиції_та_їх_роль_у_сімейному_вихованні, 25.08.2017.
10. Оповідання Григора Тютюнника «Оддавали Катрю». / http://www.oblosvita.kiev.ua/2667/opovidannya-grigora-tyutyunnika-oddavali-katryu/, 06. 09. 2017.
11. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
12. Традиційне вбрання Слобожанщини. / http://fialkova-mavka.livejournal.com/2527.html, 15.06.2017.
13. Hrvatski jezični portal. / http://hjp.znanje.hr/, травень 2017.
14. Priručnik za prevoditelje: Prilog teoriji i praksi. Ur. Aneta Stojić, Marija Brala-Vukanović, Mihaela Matešić. Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2014.

РЕЗЮМЕ

SAŽETAK

Tema diplomskog rada su etnografizmi u prijevodu s ukrajinskog na hrvatski novele Grygira Tjutjunnyka „Kako su udavali Katrju“. Prvo poglavlje posvećeno je samom autoru novele, Grygiru Tjutjunnyku. Opisani su njegov život, stvaralački put, navedena su književna djela koja je objavio.

Drugo poglavlje posvećeno je samom prijevodu novele. Na početku nalazi se kratak uvod u radnju novele, likove i njihove međusobne odnose. Zatim ide prijevod novele „Kako su udavali Katrju“.

U trećem poglavlju objašnjena je definicija etnografizama, navedena je njihova opća klasifikacija, sistematizirani su svi etnografizmi s primjerima iz originala novele „Kako su udavali Katrju“ i objašnjen je način njihovog prijevoda s ukrajinskog na hrvatski jezik.

Ključne riječi: Grygir Tjutjunnyk, etnografizam, translatologija, narod, običaj, tradicija, kultura, svadba.

STRESZCZENIE

Tematem pracy magisterskiej jest leksika etnograficzna w tłumaczeniu z języka ukraińskiego na chorwacki noweli Hryhira Tiutiunnyka „Oddawali Katrję”. Pierwszy rozdział jest poświęcony samemu autorowi noweli, Hryhirowi Tiutiunnykowi. Zostało tam opisane jego życie i droga literacka, a także wymieniono utwory literackie, które autor opublikował.

Drugi rozdział jest poświęcony tłumaczeniu noweli. Na początku znajduje się krótki wstęp do fabuły noweli, bohaterów i ich wzajemnych stostunków. Potem jest tłumaczenie noweli „Oddawali Katrję”.

W trzecim rozdziale wyjaśniono definicję leksyki etnograficznej, wymieniono jej ogólną klasyfikację, usystematyzowano całą leksykę etnograficzną z przykładami z oryginału noweli „Oddawali Katrję” i wyjaśniono sposób jej tłumaczenia z języka ukraińskiego na chorwacki.

Słowa kluczowe: Hryhir Tiutiunnyk, lekyka etnograficzna, traduktologia, naród, zwyczaj, tradycja, kultura, wesele.

SUMMARY

The subject of this master thesis is ethnographical lexis in the translation from Ukrainian language into Croatian of the short story „How Katrya got married“, by Hryhir Tiutiunnyk. The first chapter is dedicated to the author Hryhir Tiutiunnyk, and it lists his life, his creative work and the literary works he has published.

The second chapter is dedicated to the translation of the short story. There is a short introduction to the story, to the characters and their mutual relationships. It is followed by the translation of the short story „How Katrya got married“.

In the third chapter the definition of the ethnographical lexis is explained. The general classification is listed and all of the ethnographical lexis with examples from the short story „How Katrya got married“ is systematized. The process of translation from Ukrainian language into Croatian is explained.

Key words: Hryhir Tiutiunnyk, ethnographical lexis, translation studies, nation, custom, tradition, culture, wedding.